

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

**BILANS POTRZEB
W ZAKRESIE POMOCY SPOŁECZNEJ
2004/2005**

Raport

Kraków 2005 r.

Opracowanie: Małgorzata Szlązak, Zofia Polańska

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
31- 026 Kraków, ul. Radziwiłłowska 1
tel./fax: (012) 430-29-73, 422-06-36
(012) 426-91-00, 426-90-00
www.rops.krakow.pl
e-mail: biuro@rops.krakow.pl

I. WPROWADZENIE

Realizując artykuł 21 pkt.8 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, do ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie małopolskim wystosowano kwestionariusze ankiet bilansowania potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Kwestionariusze ankiet opracowane zostały w trzech odrębnych wersjach uwzględniających specyfikę zadań realizowanych przez gminne ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, obsługujące jednocześnie zadania gminne i powiatowe.

Opracowując kwestionariusze ankiet wykorzystano uwagi pracowników Wydziału Polityki Społecznej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, odpowiednie narzędzia regionalnych ośrodków polityki społecznej innych województw oraz sugestie Ministerstwa. Kwestionariusz (formularz w załączniku) dotyczył próby 35 ośrodków pomocy społecznej oraz wszystkich powiatowych centrów pomocy rodzinie, w tym miejskich ośrodków pomocy społecznej miast na prawach powiatów. Przeprowadzając bilans zdecydowano się na użycie próby ze względu na konieczność weryfikacji nowo opracowanego narzędzia badawczego. Badanie ma charakter pilotażu, jednak ze względu na losowy dobór próby (prosta próba losowa), ma ono również walor reprezentatywności. W odniesieniu do wyników uzyskanych na podstawie tej próby można powiedzieć, że z 95% pewnością błąd wynikający z próby i innych efektów losowych mógłby wynieść 13 punktów procentowych w każdą stronę. Jest to prawda w odniesieniu do wszystkich pytań w odpowiedzi, na które nie wystąpiły znaczące braki danych.

Znajdujące się wśród ankietowanych jednostek miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, mające znaczny wpływ na całościowy obraz sytuacji i wartości średnie, w przedstawionej, w dalszej części opracowania, szczegółowej analizie danych traktowane były odrębnie. Z kolei ze względu na specyfikę realizowanych przez nie zadań były umiejscawiane dwójako. W zestawieniach opisujących zadania gminne figurują one w grupie gmin, w zestawieniach traktujących o zadaniach powiatowych zestawiane są z powiatami. W zadaniach wspólnych gminom i powiatom powiaty grodzkie zestawiano z innymi powiatami.

Ze względu na brak 100% zwrotów wystosowanych ankiet oraz niedotrzymanie terminu odesłania wypełnionych formularzy przez niektóre z jednostek, z wybranej próby 57 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej gmin i powiatów, do analizy wyników ostatecznie zakwalifikowanych zostało 30 ankiet z gminnych ośrodków pomocy społecznej oraz 18 ankiet z powiatowych centrów pomocy rodzinie (w tym dane z ankiet dwóch z trzech MOPS powiatów grodzkich). Należy dodać, iż nie wszystkie dane nadesłane przez jednostki pomocy społecznej, uczestniczące w badaniu miały tą samą jakość. Z części nadesłanych informacji można wydobyć uprawnione wnioski, z części - z uwagi na błędy w wypełnieniu formularzy, a także niedoskonałość weryfikowanego w pilotażu narzędzia badawczego - uprawnione

wnioskowanie było ograniczone. Szczegółowe odniesienia do wątpliwości w interpretacji danych ujętych w niniejszym opracowaniu zawarte są w dalszej części opracowania, przy analizowanych działach.

Pracując nad narzędziem badawczym bilansu potrzeb i środków w zakresie pomocy społecznej na rok 2004/2005 szczególną uwagę zwrócono na danie pracownikom pomocy społecznej województwa możliwości wypowiedzenia się na temat podstawowych problemów utrudniających im codzienną pracę, w odniesieniu konkretnych zadań, a także określenia potrzeb z tym związanych. Miejsce na wpisywanie uwag do danego pytania bądź opis problemów związanych z daną kwestią znajdowało się pod większością z pytań. Pracownicy ankietowanych jednostek nie wykorzystali jednak w pełni tej możliwości wypowiedzi, ograniczając w ten sposób również odniesienie się do niektórych danych.

Założeniem bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2004/2005 była ocena sposobu realizacji zadań pomocy społecznej przez gminy i powiaty województwa małopolskiego. W szczególności starano się ocenić jakość realizacji zadań ustawowych, w tym próbowano zidentyfikować wdrażanie „aktywnych formy pomocy”, takich jak tworzenie gminnych systemów profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, prowadzenie programów osłonowych, czy indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności oraz określić bariery utrudniające, bądź uniemożliwiające prawidłowe wypełnianie czy wręcz podejmowanie w ogóle tych obowiązków. Stosownie do idei bilansu, kwestionariusz podzielono na części mające identyfikować: posiadanie dokumentów strategicznych; pracę metodą projektu; zasięg współpracy z innymi podmiotami, w tym w szczególności zasięg współpracy z organizacjami obywatelskimi przy realizacji zadań pomocy społecznej; poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację świadczeń; liczebność kadry obsługującej zadania oraz jej wykształcenie, aspiracje edukacyjne, warunki pracy; a także trudności będące przeszkodami w tych obszarach. Kwestionariusze kierowane do powiatów zawierały dodatkowo pytania o sposób organizacji specjalistycznego poradnictwa i szkoleń dla kandydatów na zastępczych rodziców i do prowadzenia placówek rodzinnych.

II. PODSTAWOWE WNIOSKI Z BADAŃ

Generalnie, z przeprowadzonych badań płyną następujące wnioski:

1. Niezbędne jest zwiększenie zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej. Analiza danych bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2004/2005 potwierdza niski poziom zatrudnienia, zarówno w powiatowych centrach pomocy rodzinie jak i gminnych ośrodkach pomocy społecznej. Większość powiatowych centrów pomocy rodzinie zatrudnia mniej niż 5 tzw. pracowników merytorycznych. Podobnie w gminach – odsetek ośrodków zatrudniających mniej niż 5 pracowników merytorycznych jest najwyższy. Gminy wskazują głównie na potrzebę zatrudnienia dodatkowych pracowników socjalnych i konsultantów, powiaty osób na stanowiska kierownicze i pracowników socjalnych. Zbytne obciążenie pracowników pomocy społecznej realizowanymi przez nich zadaniami zgodnie wskazywane jest przez pracowników gmin i powiatów jako zasadnicza bariera w podejmowaniu zadań innych niż realizacja świadczeń pieniężnych. Nadmierne przeciążenie pracowników pomocy społecznej powierzonymi obowiązkami jest także często wskazywaną przez nich przeszkodą w podnoszeniu kwalifikacji.
Wbrew obiegu opinii, nie widać dużej różnicy w poziomie zatrudnienia w gminnych ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie. Największą grupę pccpr stanowią te zatrudniające do 5 osób – 11 z 15 powiatów (73,3%), w gminnych ośrodkach pomocy społecznej najliczniej reprezentowane są także jednostki zatrudniające do 5 pracowników - 15 z 30 ops, jest ich jednak procentowo mniej (50% z ośrodków ujętych w próbie). Ponadto, żaden z pccpr (nie licząc mops powiatów grodzkich) nie zatrudnia więcej niż 13 osób na stanowiskach „merytorycznych”, w grupie ankietowanych ops były natomiast takie ośrodki, które zatrudniały od 15 do 60 pracowników.
2. Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich w wielu obszarach korzystnie wyróżniają się spośród innych jednostek, zarówno gminnych jak i powiatowych. Różnica ta ujawnia się w liczbie zatrudnionych pracowników, rodzaju zgłaszanych potrzeb szkoleniowych, ilości prowadzonych programów celowych, ilości zadań zleczanych organizacjom pozarządowym czy liczbie tytułów prenumerowanych czasopism.
3. Brakuje środków na realizację zadań własnych gmin szczególnie w zakresie zasiłków okresowych i dożywiania, w tym dzieci. 11 gmin (41%) wykazuje pełne zabezpieczenie środków na wypłatę zasiłków okresowych. Wśród tych wykazujących, iż posiadane środki nie pozwolą zaspokoić zdiagnozowanych potrzeb w zakresie wypłaty zasiłków okresowych największy odsetek stanowią gminy szacujące braki na poziomie od 25 - 50%

potrzeb. 21 gmin (68%) wskazuje na braki w budżetach na organizowanie dożywiania. Tylko 9 (32%) badanych gmin uznało posiadane środki za zabezpieczające istniejące w gminie potrzeby w tym względzie w 100%. Wśród gmin wykazujących braki, niedobory środków na dożywianie lokowały się w przedziale od 75 do 50%.

Powiaty nie wykazują tak dużych braków w zabezpieczeniu środków finansowych na świadczenia (z wyjątkiem interwencji kryzysowej), wskazują natomiast niedobory w środkach na prowadzenie jednostek, szczególnie na rozwój ich infrastruktury.

4. Zabezpieczenie środków finansowych na realizację zadań pomocy społecznej z zakresu administracji państwowej zleconych gminom i powiatom oszacowane zostało jako pełne (braki wskazują pojedyncze jednostki), z wyjątkiem wskazywanych przez powiaty funduszy na rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

5. Istnieje potrzeba integrowania służb i działań na rzecz rozwiązywania istniejących problemów społecznych.

Na brak współdziałania, jako ważną barierę w realizacji zadań pomocy społecznej wskazywało 10 powiatów (55,6%) oraz 13 (43,3%) ankietowanych gmin. Kwestia ta znalazła się także w grupie 6 najważniejszych problemów przeszkadzających w realizacji zadań pomocy społecznej.

Ograniczoną współpracę z innymi podmiotami oraz słabe zaangażowanie partnerów wskazywano także w grupie trudności pojawiających się przy opracowaniu i realizacji lokalnych strategii. Zarówno gminy jak i powiaty ulokowały brak współdziałania pomiędzy instytucjami sfery społecznej, w tym pomocy społecznej, w grupie istotnych barier (obok braku środków i zbytniego obciążenia pracowników) przy realizacji programów celowych. Brak współdziałania instytucji wykazano również jako przeszkodę w realizacji działań mających na celu pomoc w przystosowaniu się do życia i integracji ze środowiskiem osób mających z tym trudności.

Ograniczoną współpracę partnerów inicjowanych działań, w tym współpracę pomiędzy jednostkami pomocy społecznej (szczególnie na kierunku gmina - powiat), ujawniła również pośrednio analiza danych o partnerach zaangażowanych w tworzenie lokalnych strategii. 11 powiatów (92% tych, które udzieliły odpowiedzi) wskazywało na zaangażowanie w prace nad strategią ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu, a tylko jedna gmina wykazywała współpracę z właściwym terytorialnie powiatowym centrum pomocy rodzinie, które świadczyć powinno doradztwo metodyczne dla kadr pomocy społecznej z terenu powiatu. Gminy myśląc o strategii jako partnera częściej wymieniały jednostki spoza sektora pomocy społecznej, niż z jego obrębu. Przy czym przeciętna gmina angażowała w ten proces średnio partnera jednego rodzaju, statystyczny powiat partnerów trzech rodzajów. Podobną tendencję wskazały dane z analizy partnerstwa przy programach celowych – ośrodki pomocy społecznej wskazywały na partnerstwo z innymi niż jednostki pomocy społecznej podmiotami.

6. Zebrane informacje ujawniły potrzebę podnoszenia kwalifikacji pracowników pomocy społecznej - kształcenia efektywnych specjalistów, przygotowanych do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości i prowadzenia zadań

związanych z aktywnymi formami pomocy - w szczególności pracowników gminnych ośrodków pomocy społecznej. W świetle analizy wyników bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2004/2005 zauważyć można wyraźnie wyższy poziom wykształcenia i lepsze przygotowanie zawodowe pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie w porównaniu z pracownikami socjalnymi zatrudnionymi w ośrodkach pomocy społecznej.

W każdym z pcpz zatrudnieni są pracownicy legitymujący się wyższym wykształceniem zawodowym, przy czym najliczniejszą grupę pcpz stanowią takie, w których udział pracowników z wykształceniem wyższym kierunkowym stanowi od 60 do 80% zespołu. Większość ośrodków pomocy społecznej (21 z 30 badanych) nie zatrudnia natomiast żadnego pracownika, który ma uniwersyteckie przygotowanie zawodowe.

Nie wszyscy pracownicy pomocy społecznej posiadają wymagane przepisami wykształcenie kierunkowe. Tylko w 5 z 13 powiatowych centrów pomocy rodzinie, które odpowiedziały na to pytanie cała załoga legitymuje się kierunkowym przygotowaniem zawodowym. Kierunkowe wykształcenie posiadają wszyscy pracownicy 11 z 30 ankietowanych gmin.¹

Ponadto, kadra pomocy społecznej dość często podnosiła kwestię braku przygotowania do budowania strategii i wdrażania tzw. „aktywnych form pomocy”, jak organizowanie zatrudnienia wspieranego, tworzenie projektów i zarządzanie nimi, tworzenie i realizacja programów usamodzielniania.

7. Pracownicy pomocy społecznej nie są zainteresowani podejmowaniem specjalizacji z zakresu pracy socjalnej. Nie bez znaczenia jest tu zapewne ich koszt. W 22 ops (73%) żaden z pracowników nie posiada specjalizacji I czy II stopnia w zakresie pracy socjalnej, w tym pracownicy 16 ośrodków nie są zainteresowani podjęciem w przyszłości realizacji jej I stopnia, pracownicy 24 ośrodków II stopnia.

W 11 z 16 powiatowych centrów pomocy rodzinie małopolski żaden z pracowników nie posiada specjalizacji zawodowej, nikt w nich nie zamierza też specjalizować się w tym zakresie.

8. 11 kierujących ośrodkami pomocy społecznej (37%) nie posiada specjalizacji z organizacji pomocy społecznej. W powiatach są to pojedyncze przypadki. Zainteresowanie podjęciem tej specjalizacji wykazuje 9 ops.

9. Pracownicy pomocy społecznej zgłaszają trudności z podnoszeniem własnych kwalifikacji zawodowych. Wskazują na zbyt wysokie koszty szkoleń, w tym wysokie ceny specjalizacji. Czynnikiem często uniemożliwiającym wzięcie udziału w kursach czy szkoleniach jest (wskazywany już wcześniej) niski poziom zatrudnienia. Z tego powodu często nie jest możliwe odłożenie codziennych obowiązków w celu skorzystania z potrzebnej oferty szkoleniowej. Jednocześnie, w sytuacji braku środków jednostki często zmuszone są do korzystania z usług szkoleniowych podmiotów oferujących doksztalcanie po cenach komercyjnych, z powodu braku możliwości

¹ Uwzględniano: w przypadku ops – kierowników, zastępców kierowników, pracowników socjalnych i aspirantów pracy socjalnej, konsultantów i pracowników wykonujących usługi opiekuńcze przy czym zatrudnianie konsultantów w badanej grupie wykazał tylko jeden ops, zatrudnianie osób realizujących usługi opiekuńcze 8 ops. W przypadku pcpz – dyrektorów i ich zastępców, kadre kierowniczą, głównych specjalistów, konsultantów, pracowników socjalnych i aspirantów pracy socjalnej, specjalistów pracy z rodziną.

obsłużenia wszystkich zainteresowanych w ramach oferty jednostek niekomercyjnych – sytuacja ta, w świetle danych stanowiących podstawę niniejszego opracowania, dotyczy szczególnie gmin.

Pewną możliwością częściowego zaspokojenia potrzeb szkoleniowych pracowników gmin jest prowadzenie szkolenia i doskonalenie zawodowego dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu przez właściwe terytorialnie powiatowe centrum pomocy rodzinie. Jednakże ta forma podnoszenia kompetencji kadr pomocy społecznej nie w pełni funkcjonuje. Tylko połowa powiatów prowadzi takie działania, a co za tym idzie 47% gmin nie korzysta ze szkoleń powiatu bo powiat takich nie organizuje, 50% nie korzysta z doradztwa pracowników pcp. Pojawiła się także uwaga o braku kwalifikacji pracowników centrum do świadczenia doradztwa metodycznego gminnym ośrodkom.

10. Istnieje konieczność rozwijania współpracy gmin z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej.

Analiza wyników bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej ujawnia całkowity brak współpracy gmin z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej w przeciwieństwie do powiatów, które prowadzą taką współpracę na szeroką skalę, zlecając organizacjom zadania. 86,6% małopolskich ośrodków pomocy społecznej (26 z 30 badanych) nie zleciło w roku 2004 żadnego zadania do realizacji organizacjom społecznym, 90% (27 ops) nie planuje takich zleceń także w roku 2005.

Natomiast, 15 z 18 badanych powiatów (83,3%) zleciło w roku 2004 organizacjom pozarządowym różnego typu zadania, 16 zaplanowało takie zlecenia na następny rok. Średnio na każdy pcp przypadają 3 zlecenia w roku. Średnia dla powiatów grodzkich wynosi 34 zlecenia w 2004 r. i 26 w 2005.

Najczęściej występującym w powiatach (także grodzkich) rodzajem zlecenia było powierzenie szkolenia kandydatów na rodziców zastępczych, prowadzenie jednostek, najczęściej placówek opiekuńczo – wychowawczych, domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, a także świadczenie usług interwencji kryzysowej.

Pojedyncze gminy, które zleciły zadania przekazywały organizacjom pozarządowym przed wszystkim prowadzenie usług opiekuńczych.

Gminy nie współdziałają z organizacjami pozarządowymi również w innych niż wymienione formach – nie pracują we wspólnych zespołach inicjatywno – doradczych, nie współrealizują programów. Czasami sporządzają, na postawie rejestrów klientów ośrodka, listy osób najbardziej potrzebujących na potrzeby akcji charytatywnych prowadzonych przez organizacje pozarządowe.

11. Brakuje lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

8 powiatów, 44% z 18 uczestniczących w próbie, nie opracowało strategii. Strategii gminnej nie przyjęło 26 z 30 ankietowanych gmin (86,7%). Przy czym wśród 8 powiatów, nie posiadających dokumentu 7 prowadzi prace z nim związane, w grupie 26 gmin bez strategii pracuje nad jej utworzeniem tylko 9. W obydwu przypadkach wnioski o prowadzeniu prac nad strategią oparty jest na zawartych w formularzu oświadczeniach jednostek.

12. Konieczne jest wspieranie kadr pomocy społecznej, w szczególności gmin, w przyjmowaniu przez na siebie roli animatorów społeczności lokalnych, organizujących sieć wsparcia i budujących programy naprawcze stosowne do lokalnych uwarunkowań, poprzez zwiększanie zatrudnienia i propagowanie nowoczesnych form pracy, nadążających za aktualnymi zmianami.

Obecnie gminy w większości nie prowadzą programów celowych – 25 z 30 (83%) badanych jednostek gminnych nie wdrażało w 2004 r. programu osłonowego wynikającego z rozeznaczonych potrzeb gminy. Powiaty realizują średnio 1 taki program, licząc programy osłonowe wynikające z lokalnych potrzeb i programy pomocy dziecku i rodzinie łącznie. Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich wypadają średnio powyżej zarówno gmin jak i powiatów, realizując przeciętnie pomiędzy 2 a 3 programy celowe.

Programy prowadzone przez powiaty to w większości programy o charakterze „poradnictwa i wsparcia” oraz interwencji kryzysowej, kierowane do rodzin, w tym zastępczych, są to programy posiadające najniższe budżety w grupie wszystkich realizowanych programów. Najbardziej dofinansowaną grupę powiatowych programów stanowią te adresowane do niepełnosprawnych. Programy wdrażane przez gminy to w większości udział w rządowych programach dożywiania.

Gminy nie tworzą także gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Tylko 4 z analizowanych pod tym kątem gmin, 2 gminy i dwa miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, wskazały działania budujące taki system. Przy czym pod pojęciem tego systemu rozumiano szereg równoległych działań, których adresatami są dzieci i ich rodziny – prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego, mieszkań chronionych, dożywianie, organizowanie wypoczynku dzieci, w powiatach grodzkich dodatkowo rozwój rodzinnych form opieki i poradnictwo rodzin. Jedna z gmin rozumie budowanie gminnego systemu pomocy dziecku i rodzinie jako koordynację działań różnych podmiotów, w gminie tej funkcjonuje specjalnie powołany zespół koordynujących współpracę pomiędzy ośrodkiem, sądem rodzinnym, policją itp.

13. Potrzebne jest rozwijanie specjalistycznego poradnictwa, szczególnie poradnictwa prawnego.

Specjalistyczne poradnictwo prawne i psychologiczne organizuje 11 z 18 ankietowanych powiatów, poradnictwo rodzinne 12. Powiaty nie organizujące na swoim terenie specjalistycznego poradnictwa, w najmniejszym stopniu potrafią uzasadnić brak własnej aktywności w tym zakresie funkcjonowaniem w powiecie innych instytucji realizujących te zadania, odnośnie poradnictwa prawnego. Uwzględniając działalność podmiotów zewnętrznych prowadzących w powiecie specjalistyczne poradnictwo można uznać, że w 3 powiatach nie funkcjonuje żaden rodzaj specjalistycznego poradnictwa, w 13 powiatach zapewnione są wszystkie trzy rodzaje poradnictwa określone Ustawą, w dwóch powiatach mieszkańcy mają zapewnione dwa rodzaje poradnictwa – w obu przypadkach brakuje poradnictwa prawnego.

14. Konieczne jest promowanie rodzinnych form opieki nad dziećmi, szczególnie pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.

Powiaty, na terenie których nie funkcjonuje ośrodek adopcyjno – opiekuńczy, i które nie są objęte zasięgiem jego działania nie szkolą kandydatów do prowadzenia placówki rodzinnej, w ograniczonym stopniu prowadzą szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Trzy powiaty nie prowadzą szkoleń dla kandydatów na rodziców zastępczych. 9 z 13 powiatowych centrów pomocy rodzinie w tych powiatach, na terenie których nie funkcjonują ośrodki adopcyjno - opiekuńcze, nie prowadziło szkoleń dla kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych. 4 pcpr wykazywały prowadzenie takich szkoleń w 2004 r., w tym 3 nie przeszkoliły nikogo - łącznie w województwie przeszkolono 1 kandydata do prowadzenia placówki rodzinnej (brak danych o szkoleniach przeprowadzonych przez OAO).

Rodzinne formy opieki zastępczej wymieniły dwa powiaty grodzkie, jako element wdrażanego gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Działania nakierowane na pozainstytucjonalne formy opieki nad dziećmi pojawiły się natomiast wśród programów celowych realizowanych przez powiaty.

III. SZCZEGÓŁOWA ANALIZA BADAŃ

DIAGNOZA I PLANOWANIE

8 (ponad 44%) powiatowych centrów pomocy rodzinie² (z 18 uczestniczących w badaniu) nie opracowało dotychczas powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, mimo iż zapis nakładający na powiaty obowiązek opracowania i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych (niezależnie od ewolucji jej nazwy) funkcjonuje od 1999 roku. Większość z 10 jednostek powiatowych, które opracowały strategię, przyjęło ją w 2004 roku (tylko jeden powiat opracował strategię w roku 2000, jeden w roku 2003).

Spośród 17 powiatów, które podjęły wysiłek opracowania strategii (mają już dokument przyjęty Uchwałą Rady Powiatu lub składają oświadczenie, iż prowadzą prace nad strategią) 13 współpracuje w tym zakresie z innymi podmiotami, 5 przygotowało lub pracuje nad dokumentem bez udziału innych jednostek czy instytucji. Powiatowe centra pomocy rodzinie opracowując strategię najczęściej współpracowały z ośrodkami pomocy społecznej z terenu powiatu. Najwięcej, bo 11 wskazywało na zaangażowanie ops w działania związane z tworzeniem strategii. Następne w kolejności w gronie współpracowników, znalazły się inne instytucje spoza sektora pomocy społecznej - urzędy pracy, szkoły, placówki służby zdrowia itp. –8 powiatów wskazało na taki rodzaj partnerstwa oraz władze powiatu –7 wskazań na angażowanie takich podmiotów.

² W tym 2 MOPS powiatów grodzkich.

Połowa z pcpr, które angażowały inne jednostki w prace nad strategią, współpracowała także z innymi niż ops, jednostkami pomocy społecznej oraz organizacjami pozarządowymi.

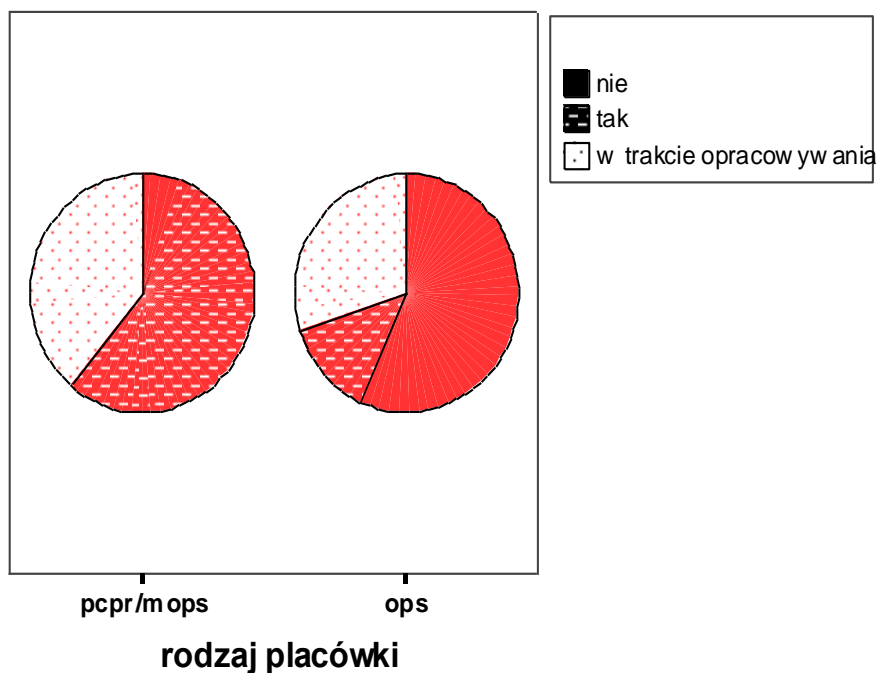
W grupie gminnych ośrodków pomocy społecznej 86,7% (26 z 30) nie posiada jeszcze gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych. Nieliczne ośrodki, które opracowały strategię (4 jednostki) przyjęły ten dokument w 2004 roku, co jest uzasadnione ze względu na wprowadzenie tego zadania do zadań gminnych ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku.

Małopolskie ośrodki pomocy społecznej w niewielkim stopniu wykorzystują do tworzenia strategii opinie i doświadczenia innych jednostek. W grupie 13 ośrodków mających za sobą jakiegokolwiek doświadczenia związane z tworzeniem lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych (tutaj wliczono także gminy zgłaszające prowadzenie prac nad dokumentem) 7 tworzyło ją samodzielnie.

Tbl.1. Czy Państwa powiat/gmina posiada strategię rozwiązywania problemów społecznych?

jednostka	posiadanie strategii		%
PCPR/MOPS	nie	1	5,6
	tak	10	55,6
	w trakcie	7	38,9
	ogółem	18	100,0
OPS	nie	17	56,7
	tak	4	13,3
	w trakcie	9	30,0
	ogółem	30	100,0

Czy Państwa powiat/gmina posiada strategię rozwiązywania problemów społecznych?

Te z ośrodków pomocy społecznej, które tworzyły strategię w kooperacji z innymi podmiotami ze sfery społecznej, najczęściej współdziałały z urzędami pracy,

szkołami i placówkami służby zdrowia itp. - 5 ośrodków wskazało na taki typ partnerstwa oraz władzami gminy i organizacjami pozarządowymi – 3 ośrodki. Mimo iż liczba jednostek (zarówno ops i pcpr) posiadających lub pracujących nad strategią jest w analizowanej próbie porównywalna (13 i 17), gminy wskazały blisko trzykrotnie mniej partnerów zaangażowanych w ten proces (17 w porównaniu z 45). Zatem, powiaty w tworzenie strategii angażowały średnio trzech partnerów, gminy jednego, przy czym pamiętać należy, iż ponad połowa gmin, które podjęły prace nad strategią, tworzyła lub tworzy dokument jedynie z udziałem pracowników ośrodka, w grupie pcpr takich jednostek było 5 (niepełna 30%). Znamienne jest, że gminy (podkreślając problemy metodologiczne z budowaniem strategii) nie współpracują z właściwym terytorialnie powiatowym centrum pomocy rodzinie, odpowiedzialnym za świadczenie doradztwa metodycznego kadrom jednostek organizacyjnych z własnego terenu, rozwijając jednocześnie kontakty z jednostkami nie należącymi do sektora pomocy społecznej.

Tbl.2. PCPR - Podmioty zaangażowane w tworzenie powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych

Podmioty współpracujące przy opracowaniu strategii³	ilość jednostek	% jednostek
władze powiatu	7	58,3
ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu	11	91,7
inne jednostki pomocy społecznej	6	50,0
w tym wojewódzkie (WPS MUW, ROPS)	2	16,7
resort sprawiedliwości (policja, sądy)	5	41,7
urzędy pracy, szkoły, placówki służby zdrowia itp.	8	66,7
organizacje pozarządowe	6	50,0
Ogółem	45	375,0

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.3. OPS - Podmioty zaangażowane w tworzenie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych

Podmioty współpracujące przy opracowaniu strategii*	ilość jednostek	% jednostek
władze gminy	3	50,0
powiatowe centrum pomocy rodzinie z terenu powiatu	1	16,7
inne ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu	1	16,7
inne jednostki pomocy społecznej z terenu powiatu	2	33,3
resort sprawiedliwości (policja, sądy)	2	33,3
urzędy pracy, szkoły, placówki służby zdrowia itp.	5	83,3
organizacje pozarządowe	3	50,0
Ogółem	17	283,3

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Zarówno powiatowe centra pomocy rodzinie, jak i ośrodki pomocy społecznej w większości (odpowiednio 72% i 87%) nie przeprowadzają, samodzielnie bądź też zlecając innym podmiotom, lokalnej diagnozy problemów społecznych, opierając się, w identyfikowaniu lokalnych problemów, na własnym doświadczeniu zawodowym lub/i analizie dominujących przyczyn udzielania pomocy społecznej. W tych przypadkach, kiedy jednostka samodzielnie próbowała dokonać diagnozy lokalnych problemów (5 pcpr, 1 ops) była to na ogół analiza wtórna źródeł zastanych tzn. danych instytucji takich jak: powiatowe urzędy pracy, Urząd Statystyczny,

³ Partnerów podanych przez respondentów skategoryzowano w grupy widniejące w tabeli.

Policja, sądy. Wykorzystywano także wyniki Narodowego Spisu Powszechnego. Sporadycznie pojawiające się w gminach (powiaty nie zlecały w ogóle) przypadki zlecenia badań innym podmiotom (3 ops) dotyczyły konkretnych problemów takich jak: uzależnienia, przemoc w rodzinie, przestępczość dzieci i młodzieży.

Wśród zgłaszanych trudności pojawiających się przy opracowywaniu strategii powiatowe centra pomocy rodzinie najczęściej wskazywały na brak dobrej diagnozy problemów społecznych dla terenu powiatu oraz możliwości jej przeprowadzenia ze względu na brak środków, które mogłyby zostać przeznaczone na wykonanie odpowiednich badań oraz brak pracowników profesjonalnie przygotowanych do podjęcia tego zadania.

Natomiast ośrodki pomocy społecznej przede wszystkim wskazywały na zbyt duże obciążenie zadaniami i zbyt małą liczbę pracowników, a co za tym idzie brak czasu na opracowanie strategii, jako priorytet przyjmując realizację, określonych Ustawą, świadczeń pieniężnych.

Pojawiały się także uwagi, formułowane zarówno przez gminy i powiaty, o słabym zaangażowaniu partnerów publicznych w tworzenie strategii i ograniczonej współpracy oraz braku zainteresowania władz lokalnych problemami społecznymi, a także stwierdzenia o problemach metodologicznych i braku wiedzy o podstawach tworzenia dokumentów strategicznych.

Mimo dostrzegania ograniczeń w postaci deficytów finansowych i braku stosownej wiedzy, jednostki nie miały w 2004 roku oraz nie zabezpieczyły w budżetach na rok 2005 środków przeznaczonych na takie działania (wyjątkiem są dwie gminy) a także w sposób ograniczony wykazują wśród potrzeb szkoleniowych zainteresowanie metodologią budowania strategii społecznych.

Za najważniejszy problem społeczny zdecydowanie uznano, zarówno w gminach jak i w powiatach, ubóstwo (8 wskazań w powiatach /44,4%/ i aż 15 w gminach /50,0%/), a następnie bezrobocie (5 wskazań w powiatach /27,8%/ i 8 /26,7%/ w gminach). Wydaje się że oba problemy w znacznej mierze denotują jedno zjawisko tj. ubóstwo, mające swoją podstawę w bezrobociu. Głos oddany na bezrobocie jest de facto głosem oddanym na ubóstwo, tak więc najpoważniejszym problemem społecznym jest ubóstwo wynikające z bezrobocia. Przemawia za tym wiedza potoczna, jak i odpowiedzi na pytanie o najważniejsze problemy społeczne (bez wskazywania ich ważności – tbl. 5 i 6). Częstość wskazań na ubóstwo pokrywa się w znacznym stopniu z częstością wskazań na bezrobocie (12 do 15 w powiatach i 26 do 30 w gminach). O ile, niektóre z powiatów, jako dominujący problem społeczny wskazywały niekiedy inne kwestie, takie jak alkoholizm (w trzech przypadkach) czy niepełnosprawność (jedno wskazanie) o tyle gminy wskazały zgodnie tylko na dwa, wymienione powyżej, zagadnienia jako dominujące, ubóstwo i bezrobocie⁴.

Analizując częstość wskazywanych problemów bez wskazywania ich ważności, do najczęstszych odpowiedzi, poza wymienionymi, należały wybory oddane w powiatach niepełnosprawność (wymieniło ją 16 jednostek /88,9%/) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (głos na ten problem oddało 11 /61%/). W gminach obok dominującego bezrobocia (wymieniał je każdy z 30 ankietowanych ośrodków) i ubóstwa (26 jednostek, 87%) dostrzeżono także

⁴ Wskazania te pokrywają się z wynikami badań nt. Diagnozowania przyczyn ubóstwa w województwie małopolskim, przeprowadzonymi w 2003 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie we współpracy z UJ, w zakresie postrzegania dominujących kwestii społecznych przez badanych klientów pomocy społecznej województwa – www.rops.krakow.pl

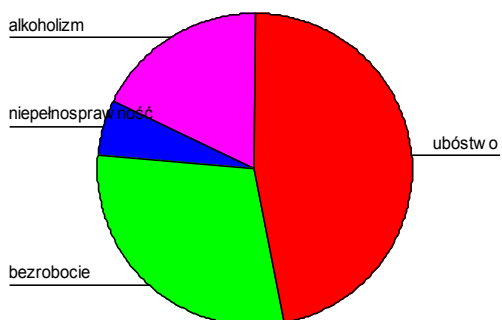
bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i problemy osób niepełnosprawnych (po 20 wskazań).

Tbl.4. Najważniejszy problem społeczny na terenie powiatu/gminy (wg wskazanego stopnia ważności)

jednostka	PROBLEM	ilość odpowiedzi	%
PCPR/MOPS	ubóstwo	8	44,4
	bezrobocie	5	27,8
	niepełnosprawność	1	5,6
	alkoholizm	3	16,7
	brak danych	1	5,6
	ogółem	18	100,0
OPS	ubóstwo	15	50,0
	bezrobocie	8	26,7
	brak danych	7	23,3
	ogółem	30	100,0

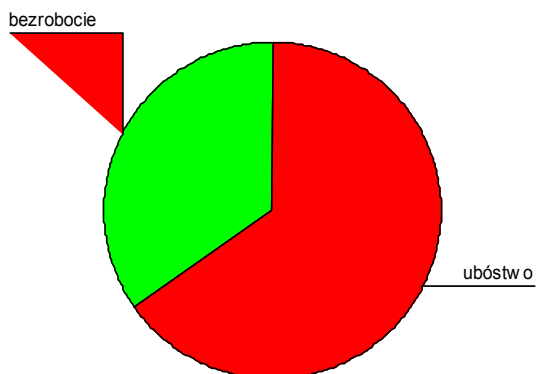
Najważniejszy problem społeczny

pcpr/mops

Najważniejszy problem społeczny

ops

Tbl.5. PCPR/MOPS - najważniejsze problemy społeczne (bez szeregowania ich ważności)

problem	ilość jednostek	% jednostek
ubóstwo	12	66,7
bezrobocie	15	83,3
niepełnosprawność	16	88,9
długotrwała lub ciężka choroba	6	33,3
przemoc w rodzinie	5	27,8
wielodzietność	4	22,2
bezradność w sprawach opiek/wych.	11	61,1
trudności młodzieży opuszczającej...	4	22,2
alkoholizm	10	55,6
Ogółem	83	461,1

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać 5 odpowiedzi.

Tbl.6. OPS - najważniejsze problemy społeczne (bez szeregowania ich ważności)

problem	ilość jednostek	% jednostek
ubóstwo	26	86,7
bezrobocie	30	100,0
niepełnosprawność	20	66,7
długotrwała lub ciężka choroba	16	53,3
przemoc w rodzinie	2	6,7
wielodzietność	13	43,3
bezradność w sprawach opiek/wych.	20	66,7
alkoholizm	18	60,0
narkomania	1	3,3
Ogółem	146	486,7

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać 5 odpowiedzi.

PROGRAMY CELOWE

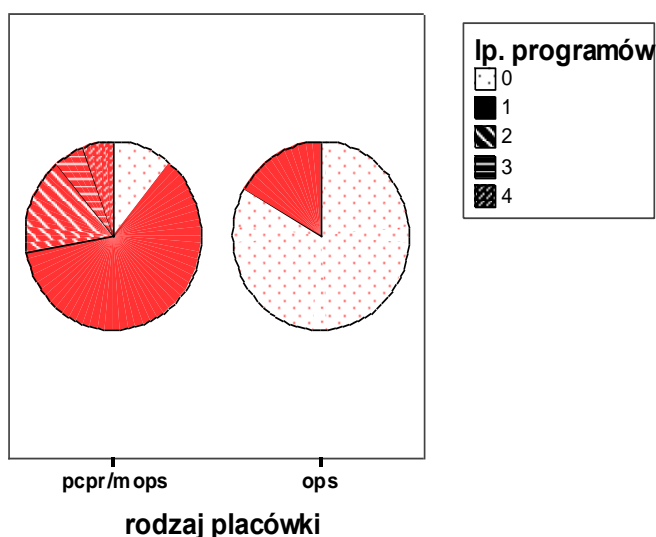
W grupie badanych jednostek (gminnych i powiatowych) w roku 2004 realizowanych było 30 programów celowych, rozumianych jako programy pomocy dziecku i rodzinie i programy osłonowe wynikające z rozeznaczonych potrzeb gminy i powiatu. W roku 2005 r. deklarowana jest realizacja 29 takich programów. Łącznie programy realizowane w 2004 i planowane w 2005 roku przez pcpr i ops to 59 projektów kierowanych do różnych grup odbiorców, z czego 46 programów realizowały i planują powiaty, a 13 programów gminy. Jak widać, zdecydowana większość programów przypada na powiaty - 25 w 2004 roku i 21 planowanych na 2005 rok.

Większość ankietowanych gmin - 25 z 30 nie realizowała w 2004 roku żadnego programu osłonowego wynikającego z rozeznaczonych potrzeb gminy. Zaledwie 5 gmin (16,7%) było realizatorem jednego takiego programu, prawie w całości były to programy rządowe. Gminy w większości (22 gminy) nie planują także rozpoczęcia realizacji programów celowych w roku 2005. Tylko 3 z 25 gmin, które nie prowadziły w 2004 r. na swoim terenie programów osłonowych zadeklarowało podjęcie się ich realizacji w roku 2005. Przy czym należy pamiętać, że

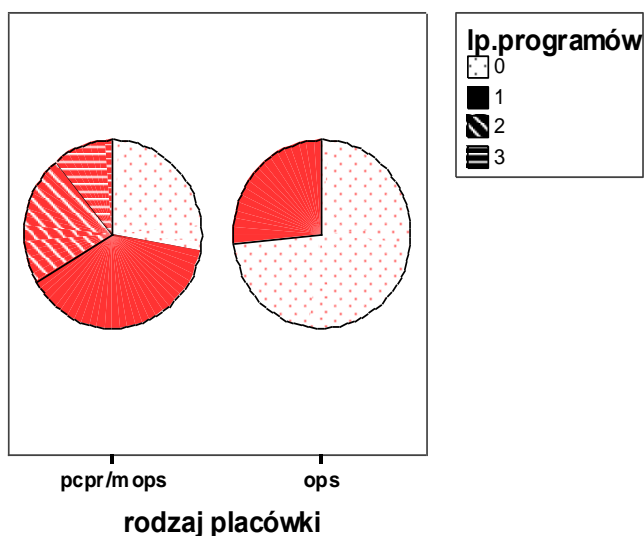
wartości te uwzględniają udział jednostek w realizacji programów rządowych, a także współdziałanie w programach, których inicjatorem jest inny niż pcpr czy ops podmiot.

Tylko 2 z 18 ankietowanych pcpr/mops nie prowadzi programu osłonowego wynikającego z rozeznaczonych potrzeb powiatu, ani też nie wdraża programu pomocy dziecku i rodzinie, 5 nie planuje tego rodzaju aktywności w roku 2005. Większość powiatów było w 2004 r. realizatorem jednego programu (12 powiatów), czasem dwóch programów (3 powiaty), w pojedynczych przypadkach trzech (1 powiat) lub czterech takich programów (1 powiat). Uśredniając te wartości widać, że przeciętna gmina nie realizuje żadnego programu (wartości poniżej jedności), statystyczny powiat prowadzi jeden program. Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich analizowane odrębnie prowadzą średnio więcej programów w porównaniu zarówno do gmin jak i powiatów. Przeciętnie prowadzą one pomiędzy 2 a 3 programy celowe.

Rozkład liczebności programów celowych w 2004r.

Rozkład liczebności programów celowych w 2005r.

Tbl.7. PCPR/MOPS, OPS – Realizacja programów celowych*

jednostka	ilość programów	2004 r.		plan na 2005 r.	
		ilość jednostek	%	ilość jednostek	%
PCPR/MOPS	0	2	10,5%	5	27,8%
	1	12	63,2%	7	38,9%
	2	3	15,8%	4	22,2%
	3	1	5,3%	2	11,1%
	4	1	5,3%	0	0,0%
OPS	0	25	83,3%	22	73,3%
	1	5	16,7%	8	26,7%

*programy celowe w przypadku powiatów rozumiane są tu łącznie jako programy pomocy dziecku i rodzinie oraz programy osłonowe wynikające z rozważanych potrzeb powiatu

Większość z programów celowych realizowanych przez powiaty w 2004 roku i planowanych do realizacji w kolejnym roku to programy pomocy dziecku i rodzinie⁵, wynikające z artykułu 19. pkt.4 Ustawy o pomocy społecznej.

Tbl.8. PCPR/MOPS – Struktura programów celowych

jednostka	rodzaj programu	2004		plan na 2005 r.	
		l. programów	%	l. programów	%
PCPR/MOPS	pomocy dziecku i rodzinie	16	64,0%	11	55,0%
	osłonowy	9	36,0%	9	45,0%
OPS	osłonowy	5	100,0%	8	100,0%

Wśród programów pomocy dziecku i rodzinie realizowanych przez powiaty (a także planowanych do wdrożenia w roku 2005) można wyodrębnić programy z zakresu „poradnictwa i wsparcia” oraz programy, które na użytek tego opracowania, nazwane zostały programami z zakresu „interwencji kryzysowej”. W tej grupie znalazły się programy „Przeciw Przemocy – budowanie lokalnych koalicji” wdrażane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie (5 programów w 2004 roku), a także działania mające na celu uruchomienie punktów interwencji kryzysowej (2 programy), prowadzenie poradnictwa dla osób uwikłanych w przemoc domową oraz plany utworzenia hostelu dla celów interwencji kryzysowej (2 programy).

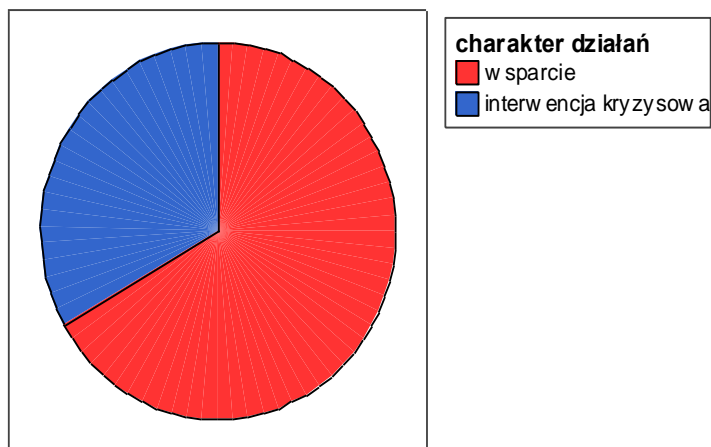
Licznieszą kategorię stanowią programy pomocy dziecku i rodzinie o charakterze „poradnictwa i wsparcia”, rozumiane jako prowadzenie specjalistycznego poradnictwa, terapii, grup wsparcia, przede wszystkim poradnictwo i terapia dla rodzin dysfunkcyjnych, określanych też jako wieloprotymowe, poradnictwo i wsparcie rodzin naturalnych i zastępczych, szkolenia – 18 programów (ujmując łącznie programy realizowane w 2004 roku i planowane do wdrażania na rok 2005). Programy zakwalifikowane do kategorii „interwencja kryzysowa” stanowiły 9 programów (łącznie 2004 i 2005 rok).

⁵ do kategorii „programy pomocy dziecku i rodzinie” zaliczane były te inicjatywy, których adresatami są całe rodziny, bądź w pierwszym rzędzie dzieci, nie traktowane jednak w oderwaniu od ich kontekstu rodzinnego. Do grupy programów osłonowych zaliczono projekty adresowane do jednej kategorii odbiorców, mogły to być dzieci, tylko jednak w przypadku gdzie pomoc udzielana była im bez ingerencji w środowisko rodzinne.

Tbl.9. PCPR/MOPS - specyfika programów pomocy dziecku i rodzinie w 2004 i 2005r.

jednostka	specyfika programu		
		ilość	%
PCPR/MOPS	poradnictwo/wsparcie	18	66,7%
	interwencja kryzysowa	9	33,3%
	ogółem	27	100,0%

Pcpr/mops: specyfika programów pomocy dziecku i rodzinie w 2004 i 2005 r.

Przyglądając się grupie programów osłonowych wynikających z rozeznaczonych potrzeb powiatu, realizowanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie w województwie w 2004 roku i planowanych do realizacji w najbliższym czasie, można podzielić je na pięć podstawowych grup, wyróżnionych ze względu na rodzaj prowadzonych w ich ramach działań. Są to: programy o charakterze „poradnictwa i wsparcia”, programy o charakterze „rehabilitacji”, programy obejmujące działania z zakresu „wyrównywania szans” osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka, programy „wspierające zatrudnienie” oraz programy „dożywiania”, wdrażane przez powiaty grodzkie⁶. Przy czym, programy o charakterze „wyrównywania szans” należy rozumieć jako wieloaspektowe działania na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych, przede wszystkim osób niepełnosprawnych, także grup etnicznych (przykładowo, w tej grupie znalazł się Rządowy Program Na Rzecz Społeczności Romskiej w Polsce w latach 2004 - 2013). Programy te mogą obejmować jednocześnie działania od likwidacji barier architektonicznych począwszy, przez rehabilitację, po inicjatywy wspierające zatrudnienie tych osób, polepszanie dostępu do edukacji na udziale w kulturze skończywszy.

Programy o charakterze „wspierania zatrudnienia”, dotyczą tworzenia miejsc pracy także w formie firm socjalnych, szkoleń zawodowych dla osób niepełnosprawnych (w tym psychicznie chorych) czy osób uzależnionych od alkoholu po odbytej terapii odwykowej. W grupie programów osłonowych zakwalifikowanych jako „poradnictwo i wsparcie” przede wszystkim mieszczą się działania z zakresu poradnictwa, terapii, tworzenia grup wsparcia.

⁶ Opisane przez jednostki programy celowe ujęto w kategorii w widniejące w tabelach.

Najlichnieszą kategorię wśród programów osłonowych wdrażanych i projektowanych przez powiaty stanowią: programy „wyrównywania szans” – 10 programów, co stanowi 55,5% wszystkich powiatowych programów osłonowych, następnie programy o charakterze „wspierania zatrudnienia” – 4 programy, 22,3% wszystkich programów, dalej, programy z zakresu „poradnictwa i wsparcia” – 2 programy, 11,2% wszystkich programów oraz program „dożywiania” i „rehabilitacyjny” (program dla kobiet po mastektomii wdrażany przez jeden z powiatów grodzkich) – po 1 programie, 5,5% programów osłonowych realizowanych i planowanych przez pcp. Przy czym wykazany program „dożywiania” to udział MOPS powiatu grodzkiego w Rządowym Programie „Posiłek dla potrzebujących”.

Tbl.10. PCPR/MOPS - specyfika programów osłonowych w 2004 i 2005 r.

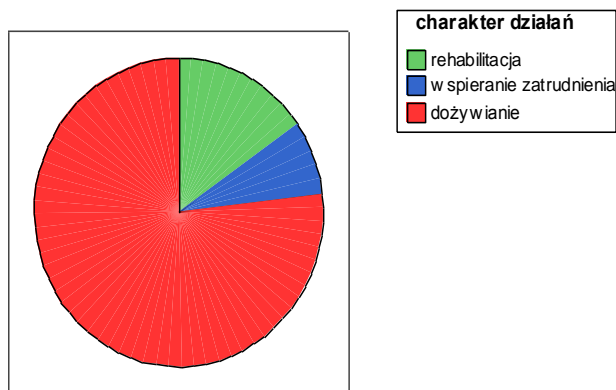
jednostka	specyfika programu	ilość programów	%
PCPR/MOPS	poradnictwo/wsparcie	2	11,2%
	rehabilitacja	1	5,5%
	wyrównywanie szans	10	55,5%
	wspieranie zatrudnienia	4	22,3%
	dożywianie	1	5,5%
	Ogółem	18	100,0%

W grupie programów osłonowych wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, wdrażanych przez ośrodki pomocy społecznej, dominują trzy podstawowe kategorie programów wyodrębnione ze względu na ich specyfikę: programy zakwalifikowane do kategorii „dożywianie” – najlichniesza grupa gminnych programów, 10 programów, 76,9% wszystkich realizowanych przez gminy (w większości programy rządowe „Posiłek dla potrzebujących”), programy „rehabilitacyjne” dla dzieci z porażeniem mózgowym (2 programy, 15,4%) i programy mające charakter „wspierania zatrudnienia” (1 program, 7,7%).

Tbl.11. OPS - specyfika programów osłonowych w 2004 i 2005 r.

jednostka	specyfika programu		
		ilość	%
OPS	rehabilitacja	2	15,4%
	wspieranie zatrudnienia	1	7,7%
	dożywianie	10	76,9%
	Ogółem	13	100%

Ops: specyfika programów osłonowych w 2004 i 2005 roku

Rozpatrując programy celowe realizowane w województwie przez powiaty (programy pomocy dziecku i rodzinie, programy osłonowe wynikające z rozeznaczonych potrzeb powiatów łącznie) pod względem rodzaju ich adresatów możemy zauważyć, iż są one kierowane przede wszystkim do rodzin, także zastępczych (27 z 46 programów) oraz osób niepełnosprawnych, w tym osób z zaburzeniami psychicznymi i przewlekle chorych (14 z 46 powiatowych programów celowych). Pozostałe, pojedyncze programy kierowane są do dzieci i młodzieży (1 program), grup etnicznych (2 programy), uzależnionych od alkoholu (1 program) i „wszystkich potrzebujących” /dożywianie/ (1 program).

Tbl.12. PCPR/MOPS – Adresaci programów celowych ogółem, a charakter działań w ramach programu 2004/2005

adresaci programu		charakter działań w ramach programu						Ogółem
		poradnictwo wsparcie	interwencja kryzysowa	rehabilitacja	wyrównywanie szans	wspieranie zatrudnienia	dożywianie	
dzieci/młodzież	Liczebność	1	0	0	0	0	0	1
	% adresatów programu*	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
rodziny	Liczebność	14	9	0	0	0	0	23
	% adresatów programu	60,9%	39,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
niepełnosprawni	Liczebność	0	0	0	8	2	0	10
	% adresatów programu	0,0%	0,0%	0,0%	80,0%	20,0%	0,0%	100,0%
osoby z zaburzeniami psychicznymi	Liczebność	1	0	0	0	2	0	3
	% adresatów programu	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	100,0%
przewlekle chorzy	Liczebność	0	0	1	0	0	0	1
	% adresatów programu	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
grupy etniczne	Liczebność	0	0	0	2	0	0	2
	% adresatów programu	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
wszyscy potrzebujący	Liczebność	0	0	0	0	0	1	1
	% adresatów programu	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
uzależnieni od alkoholu	Liczebność	0	0	0	0	1	0	1
	% adresatów programu	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%

tylko rodziny zastępcze	Liczebność	4	0	0	0	0	0	4
	% adresatów programu	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Ogółem	Liczebność	20	9	1	10	5	1	46
	% adresatów programu	43,5%	19,6%	2,2%	21,7%	10,9%	2,2%	100,0%

*% danej kategorii adresatów

Programy kierowane do rodzin były głównie działaniami o charakterze „poradnictwa i wsparcia” (14 programów kierowanych do rodzin polegało na takich działaniach) i „interwencji kryzysowej” (9 czyli programów kierowanych do rodzin polegało na takich działaniach), przy czym wszystkie programy, których wyłącznym adresatem były rodziny zastępcze (4 programy) miały charakter „poradnictwa i wsparcia”.

Drugie, co do częstości występowania, programy kierowane były do osób niepełnosprawnych. Dotyczyły one działań z zakresu zdefiniowanego powyżej „wyrównywania szans” (8 z 10 programów kierowanych do niepełnosprawnych) oraz działań z zakresu „wspierania zatrudnienia” (2 pozostałe programy). Programy kierowane do szczególnej grupy osób niepełnosprawnych, osób z zaburzeniami psychicznymi, dotyczyły w 2 przypadkach „wspierania zatrudnienia”, w jednym przypadku program miał charakter „poradnictwa i wsparcia”. Program na rzecz osób przewlekle chorych miał charakter rehabilitacyjny. Działania na rzecz grup etnicznych były działaniami z zakresu „wyrównywania szans” (obydwa programy kierowane do tej grupy).

Tbl.13.OPS - Adresaci programów osłonowych, a charakter działań w ramach programu 2004/2005

adresaci programu		charakter działań w ramach programu			Ogółem
		rehabilitacja	wspieranie zatrudnienia	dożywanie	
niepełnosprawni	Liczebność	2	0	0	2
	% adresatów programu*	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
wszyscy potrzebujący	Liczebność	0	0	10	10
	% adresatów programu	,0%	0,0%	100,0%	100,0%
uzależnieni od alkoholu	Liczebność	0	1	0	1
	% adresatów programu	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
Ogółem	Liczebność	2	1	10	13
	% adresatów programu	15,4%	7,7%	76,9%	100,0%

*% danej kategorii adresatów

Programy osłonowe realizowane i planowane przez gminy to w większości programy dożywania kierowane do „wszystkich potrzebujących” (10 z 13 programów realizowanych przez ogół ankietowanych gmin, 77%). Pozostałe, nieliczne, to 2 programy kierowane do osób niepełnosprawnych, obejmujące działania rehabilitacyjne oraz 1 program skierowany do osób uzależnionych, obejmujący poczynania, które można zakwalifikować jako „wspieranie zatrudnienia” tych osób.

Programy celowe realizowane przez powiaty prowadzone są najczęściej we współpracy z innymi podmiotami, takimi jak jednostki spoza sektora pomocy społecznej (24 /80%/ programów posiada takie partnerstwo), inne jednostki pomocy społecznej (21 /70,0%/ programów posiada takie partnerstwo), organizacje

pozarządowe (w 19 /63%/ programach prowadzona była współpraca z organizacjami pozarządowymi).

Gminy realizując programy celowe współpracują najczęściej z jednostkami spoza sektora pomocy społecznej (11 programów, 91,7%), rzadziej z organizacjami pozarządowymi (4 programy, 33,3%) i jednostkami pomocy społecznej (1 program, 8,3%).

Tbl.14. Udział partnerów w tworzeniu i realizacji programów celowych 2004/2005

jednostka	organizacje pozarządowe		inne jednostki pomocy społecznej		instytucje spoza sektora pomocy społecznej	
	ilość jednostek	%	ilość jednostek	%	ilość jednostek	%
PCPR/MOPS	19	63,3%	21	70,0%	24	80,0%
OPS	4	33,3%	1	8,3%	11	91,7%

Odpowiedzi nie sumują się do 100, gdyż możliwe było wskazanie wielu typów partnerstwa

Programy osłonowe gminne i powiatowe, programy pomocy dziecku i rodzinie, realizowane i planowane potraktowano łącznie

Liczba beneficjentów programów powiatowych jest znacznie zróżnicowana. Programy realizowane przez powiaty najczęściej obejmują grupę powyżej 100 osób. W grupie tej jest: 5 programów z przedziału 101 do 500 osób, 4 programy z przedziału 501 do 1000 osób, 3 programy z przedziału 1001 do 3000 odbiorców i jeden program z przedziału 5001 do 10 000 adresatów (łącznie 13 programów). Drugą najliczniejszą grupą programów były projekty adresowane do 21 - 100 osób (11 programów).

Większość programów realizowanych przez gminy to programy, które obejmują od 101 do 500 osób (9 programów), przy czym pamiętać należy, że są to w większości rządowe programy dożywiania.

Tbl.15. Liczba osób objętych programem - programy celowe ogółem w 2004 i 2005 r.

jednostka	wielkość grupy docelowej	ilość programów*	% wszystkich programów
PCPR/MOPS	do 5	2	7,4%
	6 do 20	1	3,7%
	21 do 100	11	40,7%
	101 do 500	5	18,5%
	501 do 1000	4	14,8%
	1001 do 3000	3	11,1%
	5001 do 10000	1	3,7%
OPS	6 do 20	2	18,2%
	101 do 500	9	81,8%

*nie wszystkie jednostki określiły liczbę adresatów programów

Do 52% programów (17), w których uczestniczy powiat, dokłada budżet państwa. Jako bezpośrednie źródło wskazywany jest budżet Ministerstwa lub środki Wojewody. Budżet państwa współfinansuje wskazany przez powiat grodzki program dożywiania, ale i w dużej mierze programy o charakterze „poradnictwa, wsparcia” dla rodzin, poradnictwo dla osób z zaburzeniami psychicznymi, także programy „wspierania zatrudnienia” i „wyrównywania szans”. W 30% (10) programów partycypuje Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, do 2 programów (6,1%) dokładają organizacje pozarządowe będące partnerami tych programów. Wskazanych 5 programów (w tym jeden gminny) dofinansowanych z Funduszy Strukturalnych w trzech przypadkach to programy posiadające już środki,

w dwóch jednostka ubiega się o nie. W jednym przypadku jest to współdziałanie w programie, którego liderem jest inny podmiot. Prawie wszystkie te programy kierowane są do osób niepełnosprawnych. Programy wskazane jako finansowane ze środków „unijnych” to w jednym przypadku powiatowy projekt programu wspierania zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi (szkolenia połączone z tworzeniem chronionych miejsc pracy), w drugim przypadku udział powiatu w programie kierowanym także do osób chorych psychicznie, który otrzymał już środki na realizację, w dwóch kolejnych projekty na rzecz osób niepełnosprawnych, które obok środków unijnych mają również współfinansowanie z PFRON oraz jeden planowany program na rzecz osób uzależnionych (gmina).

Tbl.16. Źródła finansowania programów - programy celowe ogółem 2004/2005

Źródła finansowania	jednostka			
	PCPR/MOPS		OPS	
	ilość jednostek	% jednostek	ilość jednostek	% jednostek
środki własne	27	81,8%	13	100,0%
budżet państwa	17	51,5%	8	61,5%
PFRON	10	30,3%	0	0,0%
UE	4	12,1%	1	7,7%
organizacje pozarządowe	2	6,1%	0	0,0%
Ogółem	60	100,0%	22	100,0%

*nie wszystkie jednostki określiły źródła finansowania programów

Budżet Państwa dokłada do 8 z 13 programów celowych realizowanych przez gminy. W jednym przypadku Unia Europejska (jw.).

Największy odsetek programów celowych ma 2 źródła finansowania - 19 programów w powiatach i 9 programów w gminach, z czego zarówno w przypadku powiatów jak i gmin przeważającą część stanowi kombinacja finansowania ze środków własnych i budżetu państwa -16 programów spośród wszystkich programów powiatowych i 6 programów ze wszystkich programów ops. W gminach nie zdarzają się programy mające więcej niż dwa źródła finansowania, w powiatach w dwóch programach wskazano montaż finansowy z 4 źródeł, w jednym montaż finansowy z 3 źródeł. W programach osłonowych realizowanych przez gminy widać w zasadzie tylko jedno źródło finansowania, obok środków własnych, budżet państwa (61,5% programów). Program wskazany przez jedną z gmin jako współfinansowany z UE jest programem będącym na wstępnym etapie planowania.

Tbl.17. Programy celowe ogółem - ilość źródeł finansowania

jednostka	ilość źródeł finansowania		
		ilość programów	%
PCPR/MOPS	*0	13	28,3%
	1	11	23,9%
	2	19	41,3%
	3	1	2,2%
	4	2	4,3%
OPS	1	4	30,8%
	2	9	69,2%

*brak danych

Analizując budżety programów celowych realizowanych przez ops i pcpr pod względem wysokości ich budżetów, generalnie można zauważyć, że programy powiatowe to najczęściej działania z przedziału 10 000 do 100 000 złotych (56%, 14 programów), ale także programy o budżecie od 1 do 3 milionów złotych (4 programy, 16%) i budżecie 5 do 10 milionów złotych (2 programy, 8%).

Tbl.18. Budżety programów celowych ogółem w 2004 i 2005 w zł.

jednostka	budżet programu	ilość programów	%
PCPR/MOPS	do 1 tys.	2	8,0%
	10 tys. do 100 tys.	14	56,0%
	100 tys. do 500 tys.	2	8,0%
	1 mln. do 3 mln.	4	16,0%
	3 mln. do 5 mln.	1	4,0%
	5 mln. do 10 mln.	2	8,0%
OPS	1tys do 10 tys.	2	20,0%
	10 tys. do 100 tys.	5	50,0%
	100 tys. do 500 tys.	2	20,0%
	500 tys. do 1 mln.	1	10,0%

Programy gminne najczęściej dysponują środkami w wysokości pomiędzy 10 tysięcy a 100 tysięcy złotych (50%, 5 programów) oraz tysiąca do 10 tysięcy złotych i 100 do 500 tysięcy złotych.

Badając zależność pomiędzy budżetem programu, a rodzajem grupy jego adresatów, widać, iż najbardziej dofinansowane są programy kierowane do osób niepełnosprawnych - to prawie wszystkie programy o budżetach powyżej jednego miliona (6 z 7). Do niepełnosprawnych kierowane są wszystkie programy w przedziałach finansowych 5 do 10 mln złotych (2 programy), oraz 1 do 3 mln (4 programy), wszystkie dofinansowane ze środków PFRON. Wyjątek w grupie programów o najwyższych budżetach stanowi, realizowany przez powiat grodzki, rządowy program dożywiania o budżecie powyżej 3 milionów złotych.

Najniższe budżetowane programy w tym zestawieniu, to programy kierowane do dzieci i rodzin, w tym rodzin zastępczych, które są najliczniejsze. Są to wszystkie programy o budżecie do 1 tysiąca złotych (2), i większość programów w grupie od 10 do 100 tysięcy złotych (11 z 19). Żaden z programów kierowanych do dzieci, rodzin i rodzin zastępczych nie ułożył się w przedziale budżetowym powyżej 100 tysięcy złotych.

Tbl.19. PCPR/MOPS - Adresaci programów celowych ogółem, a wysokość budżetu programu w zł.* w 2004 i 2005 r.

Budżet programu		adresaci programu									Ogółem
		dzieci i młodz.	rodziny	niepełno sprawni	chorzy psych.	przewle kle chorzy	grupy etniczne	głodni	uzależ nieni	rodziny zastępcze	
do 1 tys.	Liczebność	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
	%*	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%	100,0%
1tys do 10 tys	Liczebność	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
	%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
10 do 100 tys.	Liczebność	1	10	0	1	1	0	5	1	0	19
	%	5,3%	52,6%	0,0%	5,3%	5,3%	0,0%	26,3%	5,3%	0,0%	100,0%

100 do 500 tys.	Liczebność	0	0	0	0	0	2	2	0	0	4
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	100,0%
500 tys. do 1 ml	Liczebność	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
1 mln do 3 ml	Liczebność	0	0	4	0	0	0	0	0	0	4
	%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
3 mln do 5 mln	Liczebność	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
5 mln do 10 mln	Liczebność	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
	%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Ogółem	Liczebność	1	11	8	1	1	2	8	2	1	35
	%	2,9%	31,4%	22,9%	2,9%	2,9%	5,7%	22,9%	5,7%	2,9%	100,0%

w/w dane dotyczą 35 z 59 programów celowych (różnica to braki danych) *% danej kategorii budżetowej

Wśród programów realizowanych przez gminy wszystkie te o wyższych budżetach to programy dożywiania, 7 z 10 programów, w tym większości (5 z 7) to Rządowy Program „Posiłek dla potrzebujących”.

Tbl.20. OPS - Adresaci programów celowych ogółem, a wysokość budżetu programu w zł. w 2004 i 2005 r.

Budżet programu		adresaci programu			Ogółem
		niepełnosprawni	głodni	uzależnieni	
1 tys. do 10 tys.	Liczebność	2	0	0	2
	%*	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
10 tys. do 100 tys	Liczebność	0	5	0	5
	%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
100 tys. do 500 tys.	Liczebność	0	2	0	2
	%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
500 tys. do 1 ml	Liczebność	0	0	1	1
	%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Ogółem	Liczebność	2	7	1	10
	%	20,0%	70,0%	10,0%	100,0%

w/w dane dotyczą 10 z 13 programów celowych (różnica to braki danych) *% danej kategorii budżetowej

Wśród trudności pojawiających się przy opracowywaniu i wdrażaniu programów celowych (programów pomocy rodzinie oraz programów osłonowych wynikających z rozeznanych potrzeb) zarówno kadra ops jak i pcpn najczęściej wymienia problemy związane z niedoborami finansowymi ograniczającymi w zakresie podjęcia się realizacji określonego programu w ogóle, jak i posiadania wkładu własnego często koniecznego przy staraniu się o środki ze źródeł zewnętrznych. Wskazywano także na braki środków u partnerów programów (najczęściej były to organizacje pozarządowe) czy niemożność rozeznania lokalnych potrzeb z uwagi na brak funduszy na ten cel.

Często wskazywanym ograniczeniem w tym zakresie (szczególnie przez gminy) były kwestie związane z trudnościami kadrowymi, w znaczeniu zbyt małej liczby osób zatrudnionych w ośrodku w stosunku do ilości powierzonych zadań. Powiaty dodatkowo wskazywały na brak dobrej diagnozy lokalnych problemów i nieprzygotowanie zatrudnionych w centrum pracowników do budowania

i zarządzania programami. Pojawiały się też uwagi o trudnej współpracy z innymi podmiotami. Trudność tą dostrzegły także gminy.

GMINNY SYSTEM PROFILAKTYKI OPIEKI NA D DZIECKIEM I RODZINĄ

Jedynie 2 gminy z badanych 30 oraz dwa miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich zgłosiły aktywność w zakresie tworzenia na swoim terenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Jedna z gmin działania składające się na ten system ujęła w ramach oficjalnego dokumentu.

Pod pojęciem systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną gminy opisują na ogół szereg równoległych działań, najczęściej prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego i ośrodków wsparcia.

Wśród inicjatyw wchodzących w skład systemu wymieniano: prowadzenie i kierowanie do świetlic socjoterapeutycznych, tworzenie mieszkań chronionych, prowadzenie dziennych domów pomocy, środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dożywanie, organizowanie wypoczynku dla dzieci oraz różnego typu imprez okolicznościowych. Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich dodały do tego organizowanie rodzinnych form opieki zastępczej i poradnictwo dla rodzin.

Tylko jedna gmina wspomina o ponadresortowej (ośrodek pomocy społecznej, dom matki i dziecka, Policja, sąd rodzinny) koordynacji wysiłków różnych instytucji na rzecz kompleksowego wsparcia rodzin z dziećmi. Działaniami tymi kieruje specjalnie powołany w tym celu zespół.

Jedna z gmin, nie podejmująca aktywności obszarze budowania gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, wskazała na funkcjonujący w gminie lokalny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, jako zawierający elementy systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, takie jak poradnictwo, funkcjonująca świetlica socjoterapeutyczna i organizowane kolonie dla dzieci.

DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB MAJĄCYCH TRUDNOŚCI Z INTEGRACJĄ ZE ŚRODOWISKIEM

W grupie 18 ankietowanych powiatów, na pytanie o prowadzenie działań mających na celu pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia,

po opuszczeniu różnego typu placówek⁷ i osobom mającym trudności w integracji ze środowiskiem⁸ 9 powiatowych centrów pomocy rodzinie (połowa) udzieliło odpowiedzi, iż nie prowadziło w roku 2004 działań, które można by zakwalifikować jako realizację tego zadania, wykraczającą poza wypłatę świadczeń pieniężnych tj. przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki osobom opuszczającym wymienione w przypisie placówki⁹. Także blisko połowa powiatów (8 z 18) nie planuje podjęcia takich działań w kolejnym roku.

Adresatem działań mających na celu pomoc w przystosowaniu się do życia i integracji ze środowiskiem osób mających z tym trudności, zrealizowanych w roku ubiegłym przez małopolskie powiaty¹⁰ była najczęściej młodzież opuszczająca placówki opiekuńczo - wychowawcze i rodziny zastępcze (6 inicjatyw) oraz samotne matki (2 inicjatywy) i inni potrzebujący (2 inicjatywy).

W grupie 10 powiatów deklarujących podjęcie w 2005 roku działań integrujących ze środowiskiem grupy osób zagrożonych wykluczeniem prowadzona będzie kontynuacja działań już wdrażanych w roku 2004 (wszystkie wdrażane w 2004 będą kontynuowane), a także podejmowane będą działania nowe (odpowiednio 10 stanowi kontynuację dotychczasowych programów, a 5 będzie nowymi inicjatywami). Planowane nowe inicjatywy dotyczyć będą działań na rzecz wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych oraz osób mających trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Tbl.21. PCPR/MOPS – pomoc w integracji ze środowiskiem w 2004 i 2005 roku.

działania na rzecz osób mających trudności z integracją rok 2004 (l. jednostek)		%
nie	9	50,0%
tak	9	50,0%
ogółem	18	100,0%
działania na rzecz osób mających trudności z integracją rok 2005 (l. jednostek)		%
nie	8	44,4%
tak	10	55,5%
ogółem	18	100,0%

Tbl.22. PCPR/MOPS - Adresaci działań na rzecz osób mających trudności z integracją w 2004 i 2005 roku.

Adresaci/2004	liczba działań
młodzież opuszczająca POW/RZ	6
samotne matki	2
wszyscy potrzebujący	2
Adresaci – nowe inicjatywy/2005	liczba działań
młodzież opuszczająca POW/RZ	3
osoby po ZK	2

⁷ Placówki opiekuńczo wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki szkolno – wychowawcze, zakłady karne.

⁸ Osoby, które otrzymały status uchodźcy.

⁹ Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na realizację w/w świadczeń został oceniony w dziale dotyczącym poziomu środków na zadania pomocy społecznej.

¹⁰ do zestawienia tego nie zakwalifikowano takich działań jak kontakty z urzędami pracy w poszukiwaniu ofert zatrudnienia, porady, czy pomocy określonej ogólnie jako „pomoc w uzyskaniu godnych warunków mieszkaniowych”.

Większość działań powiatów mających na celu pomoc osobom mającym trudności z przystosowaniem się do życia po opuszczeniu różnego typu instytucji, zarówno zrealizowanych jak i planowanych do realizacji, ma charakter usamodzielniania, najczęściej młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo – wychowawcze i rodziny zastępcze (6 z 10 w roku 2004, 3 z 5 nowych inicjatyw planowanych na rok 2005). Pod określeniem „usamodzielnianie” kryje się, wymieniane przez powiaty, umieszczanie w mieszkaniach chronionych zakwaterowanie w lokalu socjalnym, a także tworzenie grup usamodzielniania i umieszczanie wychowanków w grupach usamodzielniania w placówkach opiekuńczo - wychowawczych. W roku 2004 usamodzielnienie wychowanków placówek i rodzin zastępczych realizowano w 4 przypadkach jako umieszczenie w mieszkaniu chronionym, w jednym przypadku jako utworzenie grupy usamodzielniania wychowanków, w jednym przypadku zakwaterowanie w mieszkaniu chronionym i zarazem utworzenie grupy usamodzielniania. W dwóch przypadkach usamodzielniania kierowanego do samotnych matek pomoc polegała na zakwaterowaniu w mieszkaniu chronionym i lokalu socjalnym. W dwóch przypadkach wskazano na prowadzenie działań o charakterze świadczenia poradnictwa psychologicznego i prawnego kierowanego do innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, określonych w tabeli jako „wszyscy potrzebujący”.

Tbl.23. PCPR/MOPS - rodzaj pomocy kierowanej do adresatów działań integracyjnych w 2004 r.

adresat		charakter działań		Ogółem
		usamodzielnianie	poradnictwo /wsparcie	
młodzież opuszczająca POW/RZ	Liczebność	6	0	6
	% adresatów*	100,0%	0,0%	100,0%
samotne matki	Liczebność	2	0	2
	% adresatów	100,0%	0,0%	100,0%
wszyscy potrzebujący	Liczebność	0	2	2
	% adresatów	0,0%	100,0%	100,0%
Ogółem	Liczebność	8	2	10
	% adresatów	80,0%	20,0%	100,0%

*% danej kategorii adresatów

W nowych działaniach planowanych na rok 2005 wskazano w 3 przypadkach inicjatywy o charakterze usamodzielniania wychowanków (w tym w dwóch przypadkach utworzenie grup usamodzielniania, w jednym mieszkania chronionego), jedną inicjatywę z zakresu świadczenia poradnictwa prawnego, psychologicznego i socjalnego dla opuszczających zakłady karne oraz jeden projekt określony w tabeli jako „integracja”, jest to pomysł zbudowania powiatowej koalicji na rzecz osób opuszczających zakłady karne, planowanej przez jeden z powiatów.

Tbl.24. PCPR/MOPS - rodzaj pomocy kierowanej do adresatów działań integracyjnych w 2005 r.

adresat		charakter działań			Ogółem
		usamodzielnianie	poradnictwo /wsparcie	integracja	
młodzież opuszczająca POW/RZ	Liczebność	3	0	0	3
	% adresatów	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Liczebność	0	1	1	2

osoby opuszczające ZK	% adresatów	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%
	Liczebność	3	1	1	5
Ogółem	% adresatów	60,0%	20,0%	20,0%	100,0%

*% danej kategorii adresatów

Wśród przeszkód w podejmowaniu działań na rzecz osób mających trudności w integracji ze środowiskiem i w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu różnego typu instytucji pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie przede wszystkim wskazywali na trzy równorzędne bariery - brak środków finansowych na podejmowanie takich działań, niechęć adresatów działań do poddawania się organizowanym przez pcpd działaniom integrującym oraz tzw. trudności obiektywne przeszkadzające w prowadzeniu takich inicjatyw, przykładowo bezrobocie. Powiaty wskazywały także na brak przygotowania do prowadzenia takich działań, co zostało uwidocznione także przy analizie potrzeb szkoleniowych pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie i miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich w postaci powtarzających się wskazań na zainteresowanie szkoleniami z zakresu tworzenia i realizacji programów usamodzielniania. Pojawiały się też uwagi, podobnie jak przy wielu wcześniejszych kwestiach, o przeciążeniu pracowników obowiązkami oraz o braku współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi.

INDYWIDUALNE PROGRAMY WYCHODZENIA Z BEZDOMNOŚCI

Spośród 8 gmin, w których odnotowano problem bezdomności¹¹, tylko jeden gminy ośrodek pomocy społecznej oraz 1 miejski ośrodek pomocy społecznej powiatu grodzkiego podejmowały pracę z bezdomnymi w formie prowadzenia indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności, polegających na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Miejski ośrodek pomocy społecznej powiatu grodzkiego w ciągu ostatnich 4 lat (w ankiecie pytało o lata 2001 - 2004) objął indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności 122 osoby, z czego z 30 osobami nadal prowadzona jest praca w ramach programów. Spośród 92 osób, z którymi zakończono już prace, jedynie 9 udało się całkowicie usamodzielnic (niespełna 10%). W 22 z 92 przypadków (24%), wedle oceny pracowników socjalnych ośrodka, program przyniósł znaczne pozytywne efekty, choć nie doprowadził do usamodzielnienia osoby bezdomnej objętej programem, a w kolejnych 21 przypadkach działania prowadzone w ramach indywidualnego programu przyniosły pewne pozytywne efekty, choć są one oceniane jako nieznaczne.

Aż w 40 przypadkach (43%) program zakończył się całkowitym niepowodzeniem. Gminny ośrodek pomocy społecznej, zapewne ze względu na mniejszą populację bezdomnych na terenie gminy niż w przypadku powiatu grodzkiego, prowadzi pracę

¹¹ opierano się na diagnozach gmin.

w ramach indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności na znacznie mniejszą skalę. W gminie tej, w rozpatrywanym okresie, objęto indywidualnymi programami 10 osób bezdomnych, z czego z czterema zakończono już pracę. W jednym przypadku program zakończył się całkowitym usamodzielnieniem, w drugim przypadku przyniósł nieznaczne pozytywne efekty, w kolejnym skończył się całkowitym niepowodzeniem (brak danych o czwartym programie).

Prace z bezdomnymi, wedle przekonania pracowników pomocy społecznej, utrudnia, czy wręcz uniemożliwia alkoholizm klientów, także ich bierność, brak współdziałania. Uważają, że często pracownik jest bardziej zainteresowany prowadzeniem programu niż sam klient, dla którego główną motywacją przystąpienia do programu jest chęć uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego, nie zaś potrzeba wyjścia z bezdomności. Skuteczność pracy z osobami bezdomnymi, które są programem zainteresowane i mają rzeczywistą szansę na usamodzielnienie, ogranicza brak lokali socjalnych oraz brak miejsc pracy, w tym zwłaszcza w formie zatrudnienia wspieranego, jak zatrudnienie socjalne, a także robót publicznych. Ośrodki wskazują, że prace z bezdomnymi usprawniło by tworzenie Centrów Integracji Społecznej.

SPECJALISTYCZNE PORADNICTWO I ORGANIZACJA OPIEKI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH

Na pytanie „czy pcprowadzi, sam lub we współpracy z innymi podmiotami (zlecenia), specjalistyczne poradnictwo na terenie powiatu?” 50% powiatów (9 pcprowadzi) odpowiedziało twierdząco, wskazując na prowadzenie wszystkich trzech, określonych Ustawą, rodzajów specjalistycznego poradnictwa: poradnictwa prawnego, psychologicznego i rodzinnego.

Trzy powiaty organizują dwa wskazywane przez ustawodawcę rodzaje specjalistycznego poradnictwa, jeden z powiatów organizuje tylko jeden jego rodzaj. 5 powiatów nie prowadzi samodzielnie, ani też zlecając podmiotom zewnętrznym, żadnego typu poradnictwa specjalistycznego.

Powiaty, które nie prowadziły specjalistycznego poradnictwa na swoim terenie często uzasadniały ten fakt tym, iż w stopniu wystarczającym usługi takie zapewniają samodzielnie inne podmioty. Wśród podmiotów tych wymieniano: jako podmioty świadczące specjalistyczne poradnictwo prawne – punkt konsultacyjny dla ofiar przemocy (jeden powiat); jako podmioty realizujące specjalistyczne poradnictwo psychologiczne wskazywano poradnie psychologiczno - pedagogiczne, poradnię rodzinną, punkty konsultacyjne dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz ofiar przemocy, a także poradnię zdrowia psychicznego i inne punkty konsultacyjne. Jako podmioty prowadzące poradnictwo rodzinne wymieniano te same poradnie psychologiczno – pedagogiczne i poradnie zdrowia psychicznego oraz poradnię rodzinną.

Tbl.25. PCPR/MOPS - Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa

I. rodzajów prowadzonego poradnictwa	ilość pcpr/mops	%
nie prowadzi żadnego	5	27,7%
prowadzi 1 rodzaj	1	5,5%
prowadzi 2 rodzaje	3	16,6%
prowadzi 3 rodzaje	9	50,0%
ogółem	18	100,0%

Tbl.26. PCPR/MOPS - Dostępność specjalistycznego poradnictwa przy uwzględnieniu działalności innych podmiotów

I. rodzajów prowadzonego poradnictwa	ilość pcpr/mops	%
nie dostępny jest żaden rodzaj poradnictwa	3	16,6%
dostępny jest 1 rodzaj	0	0,0%
dostępne są 2 rodzaje	2	11,1%
dostępne są 3 rodzaje	13	72,2%
ogółem	18	100,0%

Najczęściej nie realizowanym w województwie typem poradnictwa jest poradnictwo prawne, polegające na udzielaniu informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwa prawnego nie prowadzi 7 powiatów (38,8%). To także rodzaj poradnictwa w najmniejszym stopniu zabezpieczanego przez inne podmioty z terenu powiatu. Tylko w przypadku 2 powiatów z 7, które nie prowadzą poradnictwa prawnego, fakt ten jest uzasadniany zabezpieczaniem poradnictwa prawnego samodzielnie przez inne podmioty. Gdyby założyć, że wskazane przez powiaty inne podmioty zapewniają w pełni nie realizowane przez nie poradnictwo danego typu ciągle jednak istnieć będą 3 powiaty, w których niedostępny jest żaden rodzaj poradnictwa oraz dwa powiaty, w których dostępne są tylko dwa rodzaje specjalistycznego poradnictwa – w obu przypadkach brak jest właśnie poradnictwa prawnego. Dodatkowo trudno uznać, że wskazany przez jeden z powiatów punkt konsultacyjny dla ofiar przemocy w rodzinie świadczy kompleksowe poradnictwo prawne mieszkańcom powiatu.

Tbl.27. PCPR/MOPS - Specjalistyczne poradnictwo prawne

czy pcpr/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo prawne?	ilość pcpr/mops	%
nie	5	27,7%
nie, inne podmioty je zapewniają	2	11,1%
tak	11	61,1%
ogółem	18	100,0%

Działania z zakresu procesu diagnozowania, profilaktyki i terapii czyli specjalistyczne poradnictwo psychologiczne prowadzone jest w 11 z 18 powiatów (61,1% powiatów). 7 powiatów (38,8%) nie prowadzi poradnictwa psychologicznego, z czego w czterech przypadkach (22,2%) jako powód wskazywane jest pełne zabezpieczenie tych potrzeb przez inne jednostki.

Tbl.28. PCPR/MOPS - Specjalistyczne poradnictwo psychologiczne

czy pcpr/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo psychologiczne?	ilość pcpr/mops	%
nie	3	16,6%
nie, inne podmioty je zapewniają	4	22,2%
Tak	11	61,1%
Ogółem	18	100,0%

Specjalistyczne poradnictwo rodzinne, obejmujące szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną prowadzi 12 z 18 powiatów objętych bilansem. Jest to pełniej w porównaniu do innych, zabezpieczony typ poradnictwa specjalistycznego, najczęściej organizowany w formie punktu konsultacyjnego lub odrębnej od pcpr jednostki pomocowej (np. ośrodek wspierania rodziny), inaczej niż poradnictwo prawne i psychologiczne najczęściej świadczone przez specjalistów zatrudnionych przez powiat na niepełny wymiar godzin.

Tbl.29. PCPR/MOPS - Specjalistyczne poradnictwo rodzinne

czy pcpr/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo rodzinne?	ilość pcpr/mops	%
nie	3	16,6%
nie, inne podmioty zapewniają	3	16,6%
tak	12	66,6%
ogółem	18	100,0%

Wśród 11 powiatowych centrów pomocy rodzinie w Małopolsce, realizujących specjalistyczne poradnictwo prawne, większość do realizacji tego zadania zatrudnia specjalistę na niepełny wymiar godzin (5 z 11 pcpr). 3 powiaty zatrudniają specjalistę na pełny etat. Kolejne 3 pcpr realizują specjalistyczne poradnictwo prawne w ramach osobnej jednostki specjalistycznego poradnictwa.

Tbl.30. PCPR/MOPS - Sposób organizacji specjalistycznego poradnictwa prawnego

sposób organizacji poradnictwa prawnego	ilość pcpr/mops	%
specjalista na niepełny wymiar godzin	5	45,4%
specjalista na pełny wymiar godzin	3	27,2%
osobna jops/punkt konsultacyjny	3	27,2%
ogółem	11	100,0%

Specjalistyczne poradnictwo psychologiczne świadczone jest także głównie przez specjalistów zatrudnionych w pcpr „na godziny”. W ten sposób poradnictwo psychologiczne organizuje 6 z 11 powiatów świadczących mieszkańcom powiatu taką ofertę. Tylko w 2 przypadkach specjalista jest zatrudniony w pcpr na cały etat, w trzech powiatach poradnictwo psychologiczne zorganizowano w formie odrębnej od centrum jednostki organizacyjnej.

Tbl.31. PCPR/MOPS - Sposób organizacji specjalistycznego poradnictwa psychologicznego

sposób organizacji poradnictwa psychologicznego	ilość pcpr/mops	%
specjalista na niepełny wymiar godzin	6	54,5%
specjalista na pełny wymiar godzin	2	18,1%
osobna jops/punkt konsultacyjny	3	27,2%
ogółem	11	100,0%

A prowadzenie poradnictwa rodzinnego organizowane jest najczęściej w postaci osobnej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej (6 powiatów), rzadziej porad udziela etatowy lub zatrudniony na umowę zlecenia pracownik pcpr (2 pcpr). Dwa z powiatów nie określiły sposobu organizowania poradnictwa rodzinnego.

Tbl.32. PCPR/MOPS - Sposób organizacji specjalistycznego poradnictwa rodzinnego

sposób organizacji poradnictwa rodzinnego	ilość pcpr/mops	%
specjalista na niepełny wymiar godzin	2	20,0%
specjalista na pełny wymiar godzin	2	20,0%
osobna jops/punkt konsultacyjny	6	60,0%
ogółem	10	100,0%

Powiaty, na których terenie nie funkcjonuje ośrodek adopcyjno - opiekuńczy, ani też powiat nie jest objęty działalnością OAO spoza powiatu, poproszono o odpowiedź na pytanie o szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, które zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej w tym przypadku wykonuje powiatowe centrum pomocy rodzinie lub inny podmiot na jego zlecenie. Pytano także o sposób organizacji tych szkoleń oraz ilość przeszkolonych w 2004 roku kandydatów w poszczególnych kategoriach.

W grupie 18 ankietowanych powiatów, w 5 powiatach szkoleniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zajmuje się istniejący ośrodek adopcyjno – opiekuńczy, w 7 powiatach szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zlecane są innym podmiotom, w 3 przypadkach szkolenia takie prowadzi pracownik Centrum. Trzy powiaty w nie szkolą kandydatów na rodziców zastępczych,

Tbl.33. PCPR/MOPS - szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej

szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	ilość pcpr/mops	%
nikt nie szkoli	3	16,7%
szkolenia prowadzi OAO*	5	27,8%
szkolenia prowadzi pracownik PCPR	3	16,7%
szkolenia prowadzi inny podmiot na zlecenie	7	38,9%
ogółem	18	100,0%

* to powiaty, na których terenie jest OAO lub powiat objęty jest jego działaniem

Szkolenia dla kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych nie są prowadzone na terenie 9 z 18 uczestniczących w bilansie powiatów. W 3 z 18 powiatów zadanie

szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych zlecane jest innym podmiotom. W jednym przypadku szkoleniem kandydatów zajmuje się pracownik Centrum. W 5 kolejnych przypadkach zadanie to realizuje istniejący na tym terenie Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy.

Tbl.34. PCPR/ MOPS – szkolenie kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych w 2004 r.

szkolenie dla kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych	ilość pcpr/mops	%
nikt nie szkoli	9	50,0%
szkolenia prowadzi OAO*	5	27,8%
szkolenia prowadzi pracownik PCPR	1	5,6%
szkolenia prowadzi inny podmiot na zlecenie	3	16,7%
ogółem	18	100,0%

* to powiaty, na których terenie jest OAO lub powiat objęty jest jego działaniem

Ogółem w roku 2004 w województwie małopolskim w 10 powiatach, które piszą, iż zajmują się szkoleniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, samodzielnie bądź zlecając to zadanie, przeszkolono łącznie 72 kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, przy czym 80% z tej liczby (57 kandydatów) to kandydaci przeszkoleni na zlecenie jednego z powiatów¹², przy czym trzy z pcpr, które oświadczyły wcześniej, iż prowadzą szkolenia dla kandydatów na zastępczych rodziców nie przeszkoliły w poprzednim roku żadnego kandydata do pełnienia tej roli.

Tbl.35. PCPR - Liczba przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej w 2004 roku*

liczba przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	ilość pcpr/mops	%
0	3	30,0%
1	2	20,0%
2	1	10,0%
3	2	20,0%
5	1	10,0%
57	1	10,0%
Ogółem 72	10	100,0%

* zestawienie nie uwzględnia danych o kandydatach przeszkolonych przez OAO na terenie powiatów grodzkich funkcjonują OAO

Z kolei spośród czterech jednostek powiatowych, które wpisały w ankiecie aktywność w zakresie szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, trzy nie przeszkoliły nikogo, jedna wykazała się przeszkoleniem jednego kandydata, zlecając to zadanie. Jeden z powiatów wskazał w odpowiedzi brak kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.

¹² małżeństwo kandydujące traktowane było jako jeden kandydat.

Tbl.36. PCPR - Liczba przeszkolonych kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych w 2004 r.

liczba przeszkolonych kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych	ilość pcpr/mops	%
0	3	75,0%
1	1	25,0%

* zestawienie nie uwzględnia danych o kandydatach przeszkolonych przez OAO na terenie powiatów grodzkich funkcjonującą OAO

Tbl.37. PCPR - liczba przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, a sposób szkolenia

podmiot	liczba kandydatów							
	0	1	2	3	5	57	nie podano	Ogółem
nikt nie szkoli	3	0	0	0	0	0	0	3
prowadzi pracownik PCPR	0	1	1	1	0	0	0	3
inny podmiot na zlecenie	0	1	0	1	1	1	3	7
<i>ogółem</i>	3	2	1	2	1	1	3	13

W 3 przypadkach, gdy szkoleniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zajmował się pracownik powiatowego centrum pomocy rodzinie wyszkolono w 2004 roku od 1 do 3 kandydatów. W 7 powiatach, w których zlecano szkolenie innym podmiotom: w 1 przypadku zleceniobiorca wyszkolił jednego kandydata, w 1 przypadku – 3 kandydatów, w jednym przypadku – 5 kandydatów, w jednym przypadku zleceniobiorca przygotował 57 kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Trzy powiaty, podające, że szkolenia te zlecają nie podały liczby kandydatów przeszkolonych przez podmiot, któremu udzieliły zlecenia.

Wśród podmiotów zewnętrznych, którym zlecano organizację omawianych szkoleń wskazano Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Krakowie prowadzony przez Stowarzyszenie "Pro Familia", Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Krakowie prowadzony przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Krakowie Stowarzyszenia „Dzieło Pomocy Dzieciom” oraz Stowarzyszenie Rodzicielstwa Zastępczego „Betlejem” z Nowego Sącza.

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI PRZY REALIZACJI ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Większość gmin województwa małopolskiego nie zleca organizacjom pozarządowym realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej. 86,6% małopolskich ośrodków pomocy społecznej (26 z 30 uczestniczących w bilansie) nie zleciło w roku 2004 żadnego zadania do realizacji organizacjom społecznym, 90% ośrodków (27 z 30) nie planuje takich zleceń także w roku 2005.

Odwrotnie sytuacja wygląda w powiatach. 83,3% z nich (15 z 18 ankietowanych) zleciło w roku 2004 organizacjom pozarządowym różnego typu zadania publiczne, a 88,8% powiatów (16) zaplanowało takie zlecenia na rok 2005. Tylko 3 powiaty nie zlecały zadań w 2004 roku, zaledwie dwa nie planują takich zleceń na 2005 rok.

Tbl.38. Zlecenie zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym w 2004 r.

jednostka	czy zlecono organizacjom realizacje zadań w 2004 roku?	ilość jednostek	%
PCPR/MOPS	tak	15	83,3%
	nie	3	16,6%
OPS	tak	4	13,3%
	nie	26	86,6%

Tbl.39. Zlecenie zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym w 2005 r.

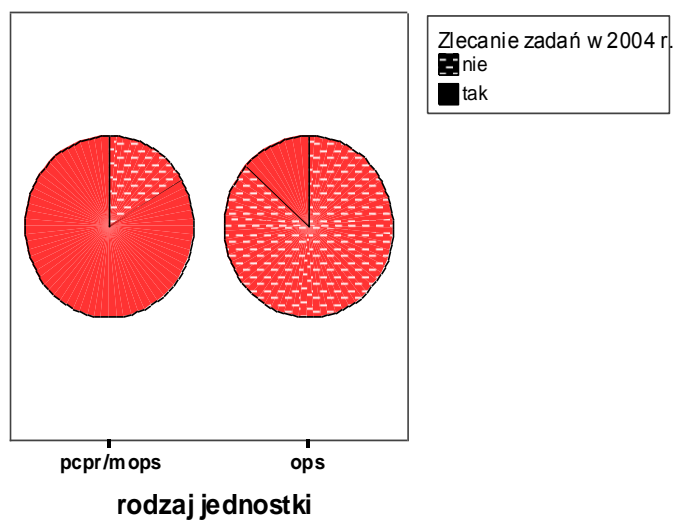
jednostka	czy powiat gmina ma zamiar zlecić zadania w 2005 roku?	ilość jednostek	%
PCPR/MOPS	tak	16	88,8%
	nie	2	11,1%
OPS	tak	3	10,0%
	nie	27	90,0%

Przeciętny ośrodek pomocy społecznej nie zleca organizacjom pozarządowym zadań - w badanej próbie 30 gmin, tylko 3 gminy zleciły organizacjom po jednym zadaniu, a jedna 3 zadania. Średnia zleceń dla ośrodków pomocy społecznej wynosi w tym przypadku poniżej 1. Natomiast statystyczny powiat w roku 2004 zlecił średnio po 5 zadań. Szczegółowy rozkład danych wyglądał następująco: 4 powiaty zleciły po jednym zadaniu, dwa powiaty zleciły po 8 zadań, cztery inne po trzy zadania. W tej grupie znalazły się także powiaty, które zleciły w 2004 roku 20, 31 i 37 zadań. Były to miejskie ośrodki pomocy społecznych powiatów grodzkich.

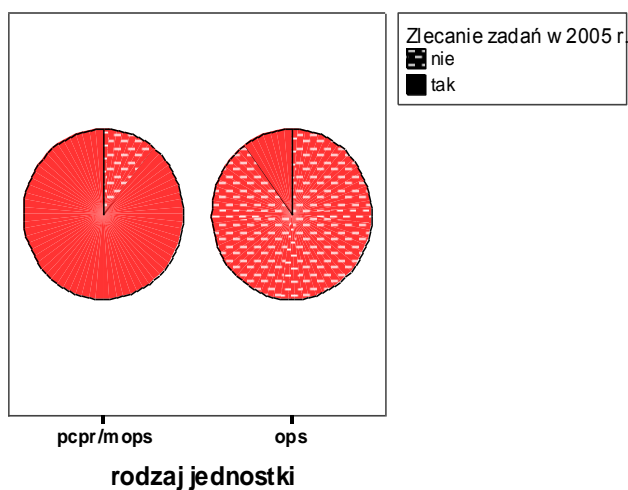
Podobnie wygląda szczegółowa analiza danych, co do sytuacji w zakresie zleceń planowanych na 2005 rok. Już tylko 2 powiatowe centra pomocy rodzinie nie planują przekazać organizacjom społecznym zadań do realizacji, w gminach natomiast na rok 2005 mniej gmin zadeklarowano zlecenia niż je udzieliło w 2004 r. I tak, 5 powiatów zamierza zlecić organizacjom po jednym zadaniu, 4 powiaty po 2 zadania, pojedyncze centra zamierzają zlecić od 3 do 8 zdań, a jeden z powiatów planuje w roku 2005 zlecić 20 zadań, inny 31, w obu przypadkach są to (jak w roku 2004) powiaty grodzkie.

Średnia zleceń zaplanowanych przez powiaty na rok 2005 roku wynosi 6 zleceń. Jednak wyłączając z grupy powiatów powiaty grodzkie, zawyżające ogólną średnią, gdyż przekazują znacznie większą ilość zleceń niż przeciętny powiat, średnio na każdy powiat przypadłyby po 3 zlecenia w roku 2004 i 3 w 2005. Średnia dla powiatów grodzkich wyniosłaby wtedy 34 zlecenia w roku 2004 i 26 zleceń w roku 2005.

Czy w 2004 r. zlecono realizację zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym?

Czy w 2005 r. zostanie zlecona realizacja zadań organizacjom pozarządowym?

Tbl.40. Ilość zleceń przekazywanych organizacjom pozarządowym w 2004 i 2005

jednostka	liczba zleceń	ilość jednostek 2004 r.	% jednostek	ilość jednostek 2005 r.	% jednostek
PCPR/MOPS	0	3	16,7%	2	11,1%
	1	4	22,2%	5	27,8%
	2	2	11,1%	4	22,2%
	3	4	22,2%	1	5,6%
	4	-	-	1	5,6%
	6	-	-	1	5,6%
	7	1	5,6%	1	5,6%
	8	2	11,1%	1	5,6%
	20	-	-	1	5,6%

	31	1	5,6%	1	5,6%
	37	1	5,6%	-	-
OPS	0	26	0,0%	27	90%
	1	3	3,3%	2	6,7%
	3	1	10,0%	1	3,3%

Tbl.41. Średnia ilość zleceń w 2004 i 2005 roku według rodzaju jednostki

jednostka	średnia ilość zleceń w 2004 r.	średnia ilość zleceń w 2005 r.
PCPR	3	3
OPS	0	0
MOPS	34	26

Do najpopularniejszego typu zadań zleczanych organizacjom pozarządowym przez powiaty należało w roku 2004 zlecenie szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (6 powiatów wykazało taki typ zlecenia), prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych różnego typu (5 powiatów, w tym w 3 przypadkach były to placówki wsparcia dziennego, w jednym socjalizacyjne, w kolejnym placówki rodzinne) oraz prowadzenie środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi i warsztatów terapii zajęciowej oraz zajęć rewalidacyjnych dla osób niepełnosprawnych (4 powiaty zlecały zadania takiego rodzaju). Zlecano także (wskazania takie powtarzały się rzadziej) świadczenie usług interwencji kryzysowej i prowadzenie domów pomocy społecznej. Pojedyncze powiaty zlecały prowadzenie mieszkań chronionych, poradnictwo dla rodzin wieloprotymowych, a także organizację kolonii i półkolonii dla dzieci z rodzin zagrożonych patologią.

Tbl.42. PCPR – rodzaj zadań zleczonych organizacjom pozarządowym w 2004 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie POW	5	38,5
prowadzenie mieszkań chronionych	1	7,7
prowadzenie DPS	2	15,4
prowadzenie OIK/ interwencja kryzysowa	3	23,1
prowadzenie ŚDŚ dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4	30,8
rewalidacja/rehabilitacja niepełnosprawnych	4	30,8
poradnictwo /terapia/ wsparcie	1	7,7
szkolenie kandydatów na rodziny zastępcze	6	46,2
imprezy/ wypoczynek/rekreacja	1	7,7
Ogółem	27	207,7

Powiaty grodzkie (dwa w analizowanej grupie) w związku ze specyfiką realizowanych zadań zlecały ponadto prowadzenie usług opiekuńczych, dożywianie, prowadzenie schronisk dla osób bezdomnych. Obydwa uczestniczące w próbie powiaty grodzkie zlecały prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych, poradnictwo i usługi opiekuńcze.

Tbl.43. MOPS – rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym w 2004 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie POW	2	100,0
prowadzenie mieszkań chronionych	1	50,0
schronienie dla bezdomnych	1	50,0
prowadzenie DPS	1	50,0
prowadzenie OIK/ interwencja kryzysowa	1	50,0
prowadzenie ŚDŚ dla osób z zaburzeniami psychicznymi	1	50,0
usługi opiekuńcze	2	100,0
poradnictwo	2	100,0
imprezy/ wypoczynek/rekreacja	1	50,0
dożywanie	1	50,0
Ogółem	13	650,0

Gminy najczęściej zlecały usługi opiekuńcze. Wśród nielicznych zleceń gmin w 2004 roku w trzech zlecano prowadzenie usług opiekuńczych, w jednym przypadku prowadzenie środowiskowego domu samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz dożywanie i prowadzenie terapii dla osób niepełnosprawnych. Poza czterema gminami, które w roku 2004 zleciły zadania z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym można wyodrębnić jeszcze 10 innych gmin, które w pewien sposób, na niewielką skalę, współpracowały w 2004 roku z organizacjami pozarządowymi, wymieniając się informacjami, współorganizując akcje typu „święteczna paczka” czy typując spośród klientów ośrodka osoby

Tbl.44. OPS – Rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym w 2004 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie ŚDŚ dla osób z zaburzeniami psychicznymi	1	25,0
rewalidacja/rehabilitacja dla niepełnosprawnych	1	25,0
usługi opiekuńcze	3	75,0
dożywanie	1	25,0
Ogółem	6	150,0

najbardziej potrzebujące do objęcia akcjami pomocowymi podejmowanymi przez organizacje pozarządowe, jak kolonie dla dzieci.

Tbl.45. PCPR - Rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym – plan na 2005 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie POW	4	28,6
prowadzenie mieszkań chronionych	1	7,1
prowadzenie DPS	2	14,3
prowadzenie OIK/ interwencja kryzysowa	3	21,4
prowadzenie ŚDŚ dla psychicznie chorych	3	21,4

rewalidacja/rehabilitacja dla niepełnosprawnych	5	35,7
poradnictwo /terapia/ wsparcie	1	7,1
szkolenie kandydatów na rodziny zastępcze	6	42,9
imprezy/ wypoczynek/rekreacja	1	7,1
Ogółem	26	185,7

Rodzaj zadań planowanych do zlecenia w roku 2005 zarówno w przypadku powiatów ziemskich, grodzkich jak i gmin kształtuje się podobnie jak w roku 2004. Jedyną niewielką zauważalną różnicą jest mniejsza o jeden liczba pcpr, które zlecą prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych i środowiskowych domów samopomocy oraz więcej o jeden powiat, który zleci terapię dla osób niepełnosprawnych, w przypadku mops i ośrodków gminnych mniej będzie zlecających prowadzenie usług opiekuńczych.

Tbl.46. MOPS - Rodzaj zadań zleczanych organizacjom pozarządowym – plan na 2005 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie POW	2	100,0
prowadzenie mieszkań chronionych	1	50,0
prowadzenie DPS	1	50,0
prowadzenie OIK/ interwencja kryzysowa	1	50,0
prowadzenie ŚDŚ dla psychicznie chorych	1	50,0
schronienie dla bezdomnych	1	50,0
usługi opiekuńcze	1	50,0
poradnictwo /terapia/ wsparcie	2	100,0
szkolenie kandydatów na rodziny zastępcze	1	50,0
imprezy/ wypoczynek/rekreacja	1	50,0
Ogółem	12	600,0

Tbl.47. OPS - Rodzaj zadań zleczanych organizacjom pozarządowym – plan na 2005 r.

rodzaj zadania	ilość jednostek	% jednostek
prowadzenie ŚDŚ dla osób z zaburzeniami psychicznymi	1	33,3
rewalidacja/rehabilitacja dla niepełnosprawnych	1	33,3
usługi opiekuńcze	1	33,3
dożywanie	1	33,3
Ogółem	4	133,3

Próbując ocenić zakres współpracy małopolskich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przy realizacji ich zadań z organizacjami pozarządowymi zapytano o inne niż zlecenia formy współpracy z organizacjami społecznymi, w tym o te wynikające z Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, takie jak tworzenie wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych z przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli

administracji publicznej czy realizacja rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.

24 z 30 (80,0%) badanych gmin nie opracowało na dzień sporządzania ankiety rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2005, w tym trzy gminy były w trakcie jego opracowania. Gminy, które opracowały już taki program (6 gmin) mają ujęte w nim zapisy o współpracy przy realizacji zadań pomocy społecznej, w 3 gminach, które obecnie są na etapie tworzenia programu nie przewiduje się takich zapisów.

W grupie powiatów 44,4% (8) na dzień badania nie miało rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, w tym 5 prowadziło nad nim prace. W powiatach, które w momencie ankietowania posiadały już roczny program współpracy nie zapomniano o ujęciu w tych dokumentach współdziałania przy realizacji zadań pomocy społecznej, przy czym programy w przygotowaniu także planowały takie zapisy.

Żaden z ośrodków pomocy społecznej, które znalazły się wylosowanej próbie nie uczestniczy we wspólnym zespole, którego zadaniem jest doradztwo i inicjowanie zadań z pomocy społecznej - 100% gmin odpowiedziało przecząco na pytanie o istnienie takich zespołów w gminie.

Tbl.48. Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi

jednostka	czy powiat / gmina posiada program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2005?	liczba jednostek	%
PCPR/MOPS	nie	3	16,7%
	tak	10	55,6%
	w opracowaniu	5	27,8%
OPS	nie	21	70,0%
	tak	6	20,0%
	w opracowaniu	3	10,0%

Tbl.49. Współdziałanie w zakresie pomocy społecznej w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi

jednostka	czy w programie jest/ będzie ujęta współpraca w zakresie pomocy społecznej?	liczba jednostek	%
PCPR/MOPS	tak	15	83,3%
	brak programu	3	16,7%
OPS	tak	6	20,0%
	nie	3	10,0%
	brak programu	21	70,0%

Natomiast przykłady funkcjonowania takich zespołów można znaleźć w ponad połowie powiatów, w 10 z 18 uczestniczących w bilansie. Większość z tych inicjatyw dotyczy działań na rzecz osób niepełnosprawnych – w 6 powiatach działa społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych, w 4 powiatach rada do spraw organizacji pozarządowych.

Tbl.50. Wspólne zespoły o charakterze inicjatywno - doradczym

jednostka	czy na terenie powiatu/gminy funkcjonują wspólne zespoły?	liczba jednostek	%
PCPR/MOPS	nie	10	55,6%
	tak	8	44,4%
OPS	nie	30	100,0%

Tbl. 51. Charakter wspólnych zespołów inicjatywno - doradczych

rodzaj zespołu	ilość	%
społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych	6	75,0
społeczna rada ds. organizacji pozarządowych	4	50,0
Ogółem	10	125,0

ŚRODKI FINANSOWE NA REALIZACJĘ ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Badając poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację zadań własnych powiatów zapytaliśmy powiatowe centra pomocy rodzinom o finansowanie rodzin zastępczych tj. o zabezpieczenie funduszy¹³ na rok 2005, na pokrywanie kosztów utrzymania dzieci przebywających w rodzinach zastępczych, wypłatę dodatków dla zastępczych rodzin niespokrewnionych z dzieckiem z tytułu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem i jego wychowania, wypłatę wynagrodzeń dla zawodowych rodzin zastępczych.

W formularzu znalazły się także pytania o stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osób opuszczającym niektóre typy placówek, w tym także rodziny zastępcze.¹⁴

W puli środków przeznaczonych na wypłaty dla rodzin zastępczych średni poziom zabezpieczenia potrzeb finansowych (średnia ze wszystkich ankietowanych powiatów) na dofinansowanie kosztów utrzymania dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej wyniósł 92%. Średni poziom zabezpieczenia środków finansowych na dodatki dla niespokrewnionych rodzin zastępczych z tytułu sprawowania osobistej opieki i wychowania wyniósł 90%. Poziom zabezpieczenia środków na wynagrodzenia dla zawodowych rodzin zastępczych wyniósł 63%

¹³ Powiaty miały oszacować w jakim % środki przyznane w projekcie budżetu na rok 2005 pozwolą zaspokoić istniejące potrzeby. Liczba 0 oznaczała całkowity brak zaspokojenia potrzeb, liczba 100 optymalny poziom zaspokojenia potrzeb, wartości powyżej 100 oznaczały nadwyżkę zasobów w stosunku do potrzeb.

¹⁴ placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

potrzeb, przy czym 6 powiatów wykazało 100% braki środków na ten cel, są to zapewne powiaty w których nie ma zawodowych rodzin zastępczych. Po odliczeniu tych jednostek, średnia zabezpieczenia potrzeb finansowych na ten cel wyniesie 96,7%.

Tbl.52. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - pomoc pieniężna na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinach zastępczych i kwot z tytułu sprawowania osobistej opieki i wychowania dla niespokrewnionych rodzin zastępczych

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka		dodatek z tytułu sprawowania osobistej opieki i wychowania	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
0	-	-	1	5,9%
60	1	5,9%	1	5,9%
75	1	5,9%	-	-
80	1	5,9%	-	-
85	1	5,9%	-	-
87	1	5,9%	1	5,9%
88	-	-	1	5,9%
90	2	11,8%	1	5,9%
100	10	58,8%	12	70,6%

Przyglądając się szczegółowo każdemu z powiatów widać, że zabezpieczenie środków na częściowe pokrywanie kosztów utrzymania dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej 58,8% jednostek (10 powiatów) oceniło jako pełne. Pozostałe 7 jednostek wykazywało jednak braki w środkach na to zobowiązanie, w wysokości od 10 – 40% oszacowanych potrzeb.

12 powiatów (70,6%) uznało środki zabezpieczone na dodatki dla niespokrewnionych rodzin zastępczych z tytułu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem i jego wychowania za wystarczające, pozostałe 5 powiatów określiło stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na to zadanie na poziomie 60 do 90%.

Z kolei środki na wypłatę wynagrodzeń dla zawodowych rodzin zastępczych są w 9 powiatach (52,9%) zabezpieczone w pełni. Dwa powiaty podały iż środki na ten cel pokryją potrzeby w 74 i 90%. 6 powiatów wykazało zerowe zabezpieczenie środków, prawdopodobnie z powodu braku zawodowych rodzin zastępczych.

Średni stopień zabezpieczenia środków finansowych w stosunku do istniejących potrzeb na przyznawanie pomocy pieniężnej osobom usamodzielniającym się wyniósł w skali województwa 95%. Średni stopień zabezpieczenia potrzeb finansowych na przyznawanie tym osobom pomocy na kontynuowanie nauki wyniósł 93%.

Większość powiatów uznała środki zabezpieczone w budżecie na rok 2005 na przyznawanie pomocy pieniężnej osobom usamodzielniającym się za wystarczające. 12 z 16 pcpr, które odpowiedziały na to pytanie (75%) wykazało pełne zabezpieczenie środków na ten cel. W grupie pozostałych czterech jednostek wskazywano niedobory środków na usamodzielnienia w wysokości od 5 do 40%.

Tbl.53. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - pomoc pieniężna na usamodzielnienie

stopień zaspokojenia potrzeb w %	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	
	l. jednostek	%
60	1	6,3%
72	1	6,3%
90	1	6,3%
95	1	6,3%
100	12	75,0%

Podobnie sytuacja wygląda odnośnie poziomu zabezpieczenia środków na przyznawanie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki przez osoby opuszczające różnego typu placówki. 75% (12) powiatowych centrów pomocy rodzinie uznało, że środki przyznane w projekcie budżetu na rok 2005 pozwolą w 100% zaspokoić istniejące w powiecie potrzeby, z tą różnicą jednak, że w grupie powiatów, które wykazały braki środków, braki te są większe niż w przypadku funduszy na usamodzielnienia – jeden z powiatów szacuje braki środków na 55% zdiagnozowanych potrzeb, pozostałe trzy powiaty szacują braki w środkach na kontynuowanie nauki osób opuszczających niektóre typy placówek na 10 do 40%.

Tbl.54. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r.- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	
	l. jednostek	%
45	1	6,3%
60	1	6,3%
88	1	6,3%
90	1	6,3%
100	12	75,0%

W ramach oceny finansowania zadań własnych powiatu zapytaliśmy także o zaspokojenie potrzeb finansowych na rok 2005 na bieżące prowadzenie jednostek pomocy społecznej (o inwestycje w tych jednostkach pytano odrębnie) – placówek opiekuńczo – wychowawczych, domów pomocy społecznej, ośrodków interwencji kryzysowej, mieszkań chronionych, ośrodków adopcyjno - opiekuńczych, a także o zaspokojenie potrzeb finansowych na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych i rodzinach zastępczych na terenie innego powiatu. Pytaliśmy również o dostępność środków na rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej.

Pełne zabezpieczenie środków na prowadzenie domów pomocy społecznej wykazuje 6 powiatów (35,3% jednostek, które odpowiedziały na to pytanie). Pozostałe powiaty podają, iż posiadane środki nie pozwolą na zabezpieczenie od 3 do 35% istniejących potrzeb. 2 powiaty, które podały zerowe zabezpieczenie potrzeb na bieżące prowadzenie dps nie posiadają na swoim terenie domów pomocy społecznej. Średni poziom zaspokojenia potrzeb finansowych na prowadzenie dps (nie wliczając do średniej powiatów, które na swoim terenie nie posiadają dps) wynosi 93%.

Duże natomiast braki wskazują powiaty w zakresie środków na rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej, gdzie średnia wyniosła jedynie 23%. Większość powiatów wykazało zupełny brak środków na ten cel 53% (9). Zabezpieczenie potrzeb na rozbudowę dps na poziomie 11% i 12% potrzeb wykazały 2 pcpr, 2 inne oszacowały posiadane środki, jako sumę mogącą pokryć 20% istniejących potrzeb, kolejne 2 określiły zabezpieczenie środków na rozwój infrastruktury dps na poziomie 30 i 50%.

Tbl.55. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - prowadzenie oraz rozwój infrastruktury DPS

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	prowadzenie DPS		rozwój infrastruktury DPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
0	2	11,8%	9	52,9%
11	-	-	1	5,9%
12	-	-	1	5,9%
20	-	-	2	11,8%
30	-	-	1	5,9%
50	-	-	1	5,9%
65	1	5,9%	-	-
80	1	5,9%	-	-
85	1	5,9%	-	-
91	1	5,9%	-	-
93	1	5,9%	-	-
94	1	5,9%	-	-
95	2	11,8%	-	-
97	1	5,9%	-	-
100	6	35,3%	2	11,8%

Średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wyniósł w skali województwa 92%, po odjęciu od średniej powiatów nie prowadzących placówek opiekuńczo - wychowawczych. Tylko 5 powiatów (z 14) posiada pełne zaspokojenie potrzeb finansowych na bieżące prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych. Dwa powiaty wykazały 5% braki, trzy kolejne brak zaspokojenia 15% potrzeb, cztery pozostałe oceniły posiadany budżet jako pozwalający zaspokoić bieżące potrzeby POW w 70 do 82%. Średnia wojewódzka zaspokojenia potrzeb finansowych na prowadzenie mieszkań chronionych wyniosła 82 % (nie wliczając powiatów nie prowadzących), przy czym 4 powiaty z 7 oceniły środki posiadane na ten cel jako wystarczające.

Tbl.56. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych i mieszkań chronionych

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	prowadzenie POW		prowadzenie mieszkań chronionych	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
0	3	17,6%	10	58,8%
21	-	-	1	5,9%

70	2	11,8%	1	5,9%
80	1	5,9%	-	-
82	1	5,9%	-	-
85	3	17,6%	-	-
90	-		1	5,9%
95	2	11,8%	-	-
100	5	29,4%	4	23,5%

Z kolei środki przeznaczone na prowadzenie interwencji kryzysowej w 2005 roku według oceny powiatów pozwolą zabezpieczyć zdiagnozowane potrzeby średnio w 62%, przy czym w grupie 9 powiatów prowadzących usługi o charakterze interwencji kryzysowej tylko 2 oceniają posiadane środki jako w pełni pokrywające potrzeby powiatu w tym zakresie. Po 2 powiaty szacują posiadane środki na poziomie 90, 67 i 50% zaspokojenia potrzeb, jeden powiat ocenił swoją sytuację w tym zakresie na 10% zaspokojenia istniejących w powiecie potrzeb.

Wśród 3 powiatów, które wypowiedziały się na temat trudności finansowych z bieżącym prowadzeniem ośrodków adopcyjno - opiekuńczych średnie zaspokojenie potrzeb finansowych wyniosło 72%, w tym jeden z powiatów oszacował zaspokojenie potrzeb na 84%, drugi na 81%, trzeci na zaledwie 50%.

Tbl.57. PCPR/MOPS – Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - prowadzenie OIK

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	prowadzenie OIK	
	I. jednostek	%
0	8	47,1%
10	1	5,9%
50	2	11,8%
67	2	11,8%
90	2	11,8%
100	2	11,8%

Tbl.58. PCPR/MOPS – Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - pokrywanie kosztów utrzymania dzieci w POW i rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	finansowanie pobytu dzieci w POW i rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów	
	I. jednostek	%
0	1	5,9%
54	1	5,9%
55	1	5,9%
80	2	11,8%
85	1	5,9%
90	2	11,8%
95	1	5,9%
100	8	47,1%

8 z uczestniczących w badaniu 17 powiatów nie ma problemu z finansowaniem pobytu dzieci z terenu powiatu w placówkach opiekuńczo – wychowawczych i rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów, wykazały one 100% zaspokojenie potrzeb w tym zakresie. Pozostałe powiaty określają posiadane środki jako zabezpieczające istniejące potrzeby w 54 do 95%. Średnia stopnia zaspokojenia potrzeb na opłacanie pobytu dzieci w placówkach opiekuńczych i rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów wynosi 84%.

Pytając o zabezpieczenie środków finansowych na zadania zakresu administracji państwowej realizowane przez powiat poproszono powiatowe centra pomocy rodzinie o określenie poziomu zabezpieczenia środków finansowych na pomoc uchodźcom w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacania za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne, a także środków na prowadzenie ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i rozwój ich infrastruktury. 3 jednostki, które wykazały podejmowanie jakichkolwiek działań na rzecz uchodźców, wykazały jednocześnie posiadanie wystarczającej ilości środków na ten cel.

W grupie 13 powiatowych centrów pomocy rodzinie prowadzących ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi posiadane środki na ich prowadzenie oceniane są w 8 powiatach jako w pełni pokrywające potrzeby, w pozostałych 5 powiatach zaspokojenie potrzeb oceniano na 80 do 95%. Średnia stopnia zaspokojenia potrzeb finansowych na prowadzenie tych ośrodków (po odliczeniu powiatów nie prowadzących takich jednostek) wynosi 95%.

Ustawa o pomocy społecznej nakłada także na powiaty obowiązek rozwoju infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, jednakże powiaty wykazują duże baki w środkach na ten cel – średnia wojewódzka to pokrycie 32% potrzeb. 7 powiatów prowadzących takie ośrodki wykazuje, iż w ogóle nie posiada środków na rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, kolejne 2 wykazują zabezpieczenie potrzeb w 18 i 50%.

Tbl.59. PCPR/MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - prowadzenie i rozwój infrastruktury OW dla osób z zaburzeniami psychicznymi

stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	prowadzenie OW dla osób z zaburzeniami psychicznymi		rozwój infrastruktury OW dla osób z zaburzeniami psychicznymi	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
0	4	23,5%	11	64,7%
18	-	-	1	5,9%
50	-	-	2	11,8%
80	2	11,8%	-	-
90	1	5,9%	-	-
91	1	5,9%	-	-
95	1	5,9%	-	-
100	8	47,1%	3	17,6%

W świetle analizy wyników bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2004/2005 poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację zadań własnych gminy jest niewystarczający szczególnie w zakresie realizacji zadań gminy o charakterze obowiązkowym. Szczególnie braki ujawniają się w zabezpieczeniu środków na wypłatę zasiłków okresowych oraz zapewnienie posiłku osobom tego

pozbawionym, a także na ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w domu pomocy społecznej. Przy czym wyróżnia się fakt pełniejszego zabezpieczenia środków w jednym z miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatu grodzkiego. Poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację świadczeń w zakresie zadań zleconych gminom, jest znacznie wyższy, można określić go jako pełny.

Szczegółowa analiza stopnia zaspokojenia potrzeb finansowych gmin w obszarze realizacji zadań własnych o charakterze obowiązkowym w roku 2005 (sporządzona na podstawie obliczonej różnicy pomiędzy kwotami zaplanowanymi w projektach budżetów na rok 2005, a informacjami gmin, co do realnych potrzeb) przedstawia się następująco. Większość gmin (16 z 27, blisko 60%) wysokość środków przeznaczonych na realizację zasiłków okresowych przysługujących ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie lub możliwość nabycia bądź utrzymania uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego, ocenia jako zbyt małą, szacując ją na poziomie poniżej pełnego zabezpieczenia potrzeb. 1 z gmin oceniła braki środków w zasiłkach okresowych na poziomie powyżej 75% potrzeb, 4 gminy określiły braki na poziomie powyżej 50%. 7 gmin ma zabezpieczone środki na zasiłki okresowe w połowie do trzech czwartych potrzeb. Tylko 41% ośrodków (11 z 27) posiada pełne zabezpieczenie w budżecie na wypłatę zasiłków okresowych. Także powiaty grodzkie (posiadające średnio większe zabezpieczenie finansowe niż ośrodki gminne) wykazują braki w tym obszarze. Jeden z nich określił zaspokojenie potrzeb na poziomie poniżej 25%, drugi na poziomie poniżej 75%.

Tbl.60. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - zasiłki okresowe

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	Ilość jednostek	% jednostek
OPS	1-25 %	1	3,7%
	25-50 %	4	14,8%
	50- 75 %	7	25,9%
	75-99 %	4	14,8%
	100%	11	40,7%
MOPS	1-25 %	1	50,0%
	50-75 %	1	50,0%

Małopolskie gminy wykazały także braki w zabezpieczeniu środków na zapewnianie posiłku osobom go pozbawionym. 19 z 28 gmin (blisko 70%) wykazuje braki w budżetach w zakresie środków na ten cel, przy czym 10 ośrodków pomocy społecznej nie ma zabezpieczonych środków nawet w połowie. 4 gminy umiejscowiły posiadane środki w przedziale pomiędzy 75 a 99% zaspokojenia potrzeb. 9 gmin (32 % badanych) uznało posiadane środki za wystarczające. Jeden z ankietowanych miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich ma zaspokojone potrzeby w tym zakresie w połowie, drugi w całości. Natomiast, środki zaplanowane na rok 2005 przeznaczone na udzielanie schronienia i zapewnienia ubrania osobom tego pozbawionym w większości gmin pozwolą zabezpieczyć wszystkie zdiagnozowane potrzeby, przy czym środki na to zadanie planowała tylko 1/3 gmin (8 ops) z wylosowanej próby i powiaty grodzkie.

Tbl.61. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. – zapewnianie posiłku

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	1-25%	2	7,1%
	25-50 %	8	28,6%
	50-75 %	5	17,9%
	75-99 %	4	14,3%
	100 %	9	32,1%
MOPS	50-75 %	1	50,0%
	100 %	1	50,0%

Tbl.62. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. – udzielanie schronienia

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	25-50 %	1	12,5%
	100%	7	87,5%
MOPS	100%	1	50,0%
	75-99 %	1	50,0%

Tbl.63. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. – zapewnianie ubrania

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	25-50 %	2	25,0%
	100 %	6	75,0%
MOPS	25-50 %	1	50,0%
	100 %	1	50,0%

Zabezpieczenie środków na wypłatę zasiłków celowych (ogółem) w roku 2005 (w tym zasiłków celowych, zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego, zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne, zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego) większość gmin oceniła jako wystarczające – 87% z nich (20 gmin) podało, iż zaplanowane na ten cel środki zaspokoją przewidziane potrzeby w 100%, także obydwa biorące udział w badaniu miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich oceniły zaspokojenie potrzeb finansowych na wypłatę zasiłków celowych za pełne. Tylko 3 z 23 gmin, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie wykazało braki w tym zakresie.

Tbl.64. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - zasiłki celowe ogółem

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	50-75%	2	8,7%
	75-99%	1	4,3%
	100%	20	87,0%
MOPS	100%	2	100,0%

Zaspokojenie potrzeb finansowych obserwowane w zakresie środków przeznaczonych przez gminy na prowadzenie usług opiekuńczych można uznać za wystarczające. 21 z 23 gmin, które wykazały planowanie środków na prowadzenie

usług opiekuńczych uznało posiadane środki za wystarczające. Tylko dwie gminy oceniły zaplanowane środki jako zbyt małe, na poziomie pomiędzy 50 a 99% zaspokojenia potrzeb. Jeden z powiatów grodzkich uznał posiadane środki za wystarczające, drugi określił je jako zabezpieczające potrzeby gminy w 94%.

Realizację specjalistycznych usług opiekuńczych wykazały tylko trzy gminy, w tym jedna na prawach powiatu, podając 100% zaspokojenie potrzeb finansowych na to zadanie.

Tbl.65. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - usługi opiekuńcze

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	50-75%	1	4,3%
	75-99%	1	4,3%
	100%	21	91,3%
MOPS	75-99%	1	50,0%
	100 %	1	50,0%

Na pytanie o środki zaplanowane na pokrywanie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w domu pomocy społecznej odpowiedziało tylko 13 badanych gmin. W tej grupie większość jednostek ocenia posiadane środki jako zbyt małe – 8 z 13 gmin. Pozostałe 5 gmin, oraz jeden z powiatów grodzkich wykazał pełne zabezpieczenie środków na pokrywanie odpłatności za pobyt w dps mieszkańca gminy. Drugi uczestniczący w badaniu powiat grodzki uważa zabezpieczone środki za pokrywające potrzeby w stopniu mniejszym niż 50%.

Tbl.66. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w dps

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	25-50%	3	23,1%
	50-75%	2	15,4%
	75-99%	3	23,1%
	100%	5	38,5%
MOPS	25-50%	1	50,0%
	100%	1	50,0%

Środki przeznaczone na prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego wykazała tylko jedna z gmin i ma je zabezpieczone w 70%, przy czym według danych Sprawozdania MPiPS - 03 za rok 2003 gminne placówki opiekuńczo – wychowawcze wsparcia dziennego były tylko 4 w województwie, w tym trzy prowadzone przez inny niż gmina podmiot. Środki na prowadzenie ośrodków wsparcia wykazały 2 gminy (w tym jedna na prawach powiatu) z wylosowanej do badania próby, środki te oszacowano w dwóch przypadkach jako pełne, w dwóch na 80% i 97% potrzeb.

W obszarze zadań fakultatywnych gmin, środki na przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych przysługujących w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe 21 z 26 gmin ma zabezpieczone w pełni. 5 gmin przyznaje się do braków w tym zakresie – jedna gmina wykazuje braki na poziomie 75 - 50%, dwie wykazują braki na poziomie 25 – 50%, dwie wykazują braki niewielkie pomiędzy 25 a 1%.

Jeden z powiatów grodzkich wykazał zabezpieczenie potrzeb w przedziale pomiędzy 50 – 75%, drugi wykazał całkowity brak środków na wypłatę specjalnych zasiłków celowych.

Przyznawanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w postaci zasiłków, pożyczek, pomocy w naturze wykazały tylko 4 gminy w tym powiat grodzki. Jedna z gmin nie wykazuje braku środków na taką pomoc, dwie inne brak połowy środków, 1 powiat grodzki wykazał całkowity ich brak.

Tbl.67. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - zasiłki specjalne celowe

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	25-50%	1	3,8%
	50-75%	2	7,7%
	75-99%	2	7,7%
	100%	21	80,8%
MOPS	50-75%	1	50,0%
	0 %	1	50,0%

Poziom zabezpieczenia środków na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej realizowane przez gminy jest wysoki i większości wynosi 100%.

28 z 29 gmin środki na przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych, przysługujących osobom o niskich dochodach całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, oceniło jako wystarczające (pokrywają 100% potrzeb). Tylko jedna gmina i jeden z powiatów grodzkich wykazali braki w środkach na wypłatę zasiłków stałych (odpowiednio 30 i 12% niedoborów).

Tbl.68. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. – przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	50-75%	1	3,4%
	100%	28	96,6%
MOPS	100%	1	50,0%
	75-99%	1	50,0%

Podobnie, środki na opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia, 27 z 28 gmin uznało za wystarczające, w pełni pokrywające potrzeby. Tylko jedna z gmin wykazała 25% braki środków na opłacanie składek.

Tbl.69. Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2005 r. - opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne

jednostka	stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	ilość jednostek	% jednostek
OPS	50-75%	1	3,6%
	100%	27	96,4%
MOPS	100%	2	100,0%

Organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi wykazało 5 ośrodków. Dwa z nich i jeden mops

wykazały pełne zabezpieczenie środków, jedna gmina wykazała brak 50% środków, jedna 20%.

Na potrzeby niniejszego opracowania, by ocenić w pełni poziom środków na zadania pomocy społecznej zapytano gminy i powiaty o środki finansowe przeznaczone na rozpoczęcie bądź kontynuowanie inwestycji. Niestety niewiele powiatów odpowiedziało, w tym precyzyjnie na to pytanie, a gminy nie wykazały żadnych inwestycji. Po analizie tych danych można jednak ostrożnie wysunąć pewne ogólne wnioski.

Prowadzone w województwie inwestycje generujące nowe usługi, dodatkowe miejsca, dotyczą przede wszystkim domów pomocy społecznej (5 powiatów wykazało prowadzenie takich inwestycji) oraz w pojedynczych przypadkach ośrodków wsparcia (2 powiaty). Jako źródła finansowania tych przedsięwzięć wskazywane są środki własne powiatu, budżet państwa, w przypadku jednej z dwóch inwestycji w ośrodki wsparcia Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Inwestycji zwiększających bazę placówek opiekuńczo – wychowawczych nie wykazano, według danych podanych przez powiaty prowadzi się w nich jedynie modernizacje. Ujawniają się spore braki środków na dokończenie rozpoczętych nowych inwestycji, mniejsze na dokończenie modernizacji.

Na użytek tego opracowania prosiliśmy także gminy i powiaty o wymienienie (o ile takie istnieją) zdiagnozowanych potrzeb inwestycyjnych nie planowanych do realizacji z powodu całkowitego braku środków.

W odpowiedzi powiaty wymieniły brak środków na modernizacje i zakup niezbędnego sprzętu do domu pomocy społecznej (4 powiaty), brak w budżetach środków na uruchomienie mieszkań chronionych (3 powiaty), brak środków na utworzenie ośrodka interwencji kryzysowej (2 powiaty), uruchomienie ośrodków wsparcia (wskazały 2 powiaty), środowiskowego domu samopomocy (2 powiaty), brak środków na modernizację i rozbudowę infrastruktury placówek opiekuńczo – wychowawczych (2 powiaty) oraz brak środków na przeprowadzenie niezbędnych modernizacji w siedzibach powiatowego centrum pomocy rodzinie (2 powiaty).

KADRA POMOCY SPOŁECZNEJ

Powiatowe centra pomocy rodzinie małopolski zatrudniają najczęściej do 5 pracowników merytorycznych (najlicniejsza grupa wśród 16 ankietowanych pcpr, 11 centrów, 73%). W jednym powiecie zatrudnionych jest w pcpr tylko 3 pracowników, w dwóch innych 4 i 8, w jednym 10, w kolejnym 13. Średnio na każde powiatowe centrum pomocy rodzinie przypada 6 zatrudnionych pracowników. Poziom zatrudnienia w miejskich ośrodkach pomocy społecznej powiatów grodzkich jest znacznie wyższy. W jednej z dwóch takich jednostek, które poddane zostały niniejszej analizie, zatrudnionych jest 52 pracowników, w drugiej 335, przy czym dane te uwzględniają tylko tzw. pracowników merytorycznych.

Tbl.70. Poziom zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej - powiaty

jednostka	liczba pracowników ogółem	ilość jednostek	%
PCPR	3	1	10,6%
	4	2	13,3%
	5	8	53,3%
	8	2	13,3%
	10	1	10,6%
	13	1	10,6%
MOPS	52	1	10,6%
	335	1	10,6%

6 z 16 powiatów wskazało na potrzebę przyznania 1 dodatkowego etatu kierowniczego w pcpr, 8 powiatów wskazało na konieczność zatrudnienia od 1 do 4 pracowników socjalnych. Powiat grodzki wykazał potrzebę zatrudnienia 95 pracowników socjalnych. 10 z 16 ankietowanych powiatowych centrów pomocy rodzinie (63%) nie uskarża się na braki w zatrudnieniu na stanowiskach kierowniczych, połowa (8 z 16) nie wykazuje potrzeby zatrudnienia dodatkowych pracowników socjalnych.

Tbl.71. Brakujący pracownicy - powiaty

jednostka	liczba brakujących pracowników	brak kadry kierowniczej (l. jednostek)	brak pracowników w socjalnych (l. jednostek)
PCPR	0	10	8
	1	6	2
	2	-	4
	3	-	1
	4	-	1
	MOPS	0	2
	95	-	1

Wśród gminnych ośrodków pomocy społecznej, które znalazły się w wylosowanej próbie, najliczniejszą kategorię stanowią, podobnie jak w powiatach, te które zatrudniają do 5 pracowników, ich udział w ogólnej liczbie ośrodków jest jednak mniejszy (15 ops, 50% ośrodków z analizowanej próby). Kolejne 8 gmin zatrudnia w ośrodkach pomocy społecznej do 10 pracowników, w kolejnych przypadkach poziom zatrudnienia w ops wahał się od 20 do nawet 60 pracowników.

Tbl.72. Poziom zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej - gminy

jednostka	liczba pracowników ogółem	ilość jednostek	%
OPS	do 5	15	50,0%
	5-10	8	26,6%
	15-20	4	13,3%
	20-30	1	3,3%
	30-40	1	3,3%
	50-60	1	3,3%

Większość gmin narzeka na braki kadrowe. Najczęściej brakuje pracowników socjalnych. 70% gminnych ośrodków wykazuje potrzebę zatrudnienia od 1 do 4 pracowników socjalnych. Często (36,6%, 11 ośrodków) wskazywano także na konieczność zatrudnienia konsultantów różnych specjalności.

Tbl.73. Brakujący pracownicy - gminy

jednostka	liczba brakujących pracowników	brak kadry kierowniczej (l. jednostek)	brak pracowników socjalnych (l. jednostek)	brak prac do usług opiekuńczych (l. jednostek)	brak konsultantów (l. jednostek)
OPS	0	23	9	24	19
	1	7	12	4	8
	2	-	6	-	3
	3	-	1	-	-
	3	-	1	-	-
	4	-	1	-	-
	5	-	-	1	-

Większość z pracowników pomocy społecznej zatrudnionych przez powiaty legitymuje się wykształceniem kierunkowym. W pięciu powiatach (38,4%) wykształcenie takie posiadają wszyscy zatrudnieni, w jednym z powiatów większość pracowników (80-99%), trzy kolejne powiaty (20% jednostek) zatrudniają pomiędzy 60 a 80% pracowników z kierunkowym wykształceniem. W dwóch powiatach więcej niż połowa zatrudnionych nie posiada wykształcenia kierunkowego.

Tbl.74. Kierunkowość wykształcenia pracowników powiatów

jednostka	% pracowników z wykształceniem kierunkowym	ilość jednostek
PCPR	20-40%	2
	40-60%	2
	60-80%	3
	80-99%	1
	100%	5
MOPS	80-99%	2

Pracownicy ci w dużej części swoje kierunkowe wykształcenie zdobyli kształcąc się na poziomie wyższym. W jednym z powiatów wszyscy zatrudnieni w powiatowym centrum pomocy rodzinie legitymują się wykształceniem wyższym, w jednym powyżej 80% personelu ma takie wykształcenie, w przypadku 7 innych powiatów więcej niż 60% pracowników jest po studiach.

Tbl.75. Pracownicy z wykształceniem wyższym kierunkowym - powiaty

jednostka	% pracowników z wyższym wykształceniem kierunkowym	ilość jednostek
PCPR	Od 1- 20%	1
	20-40%	3
	40-60%	2
	60-80%	7
	80-99%	1
	100%	1
MOPS	20-40%	2

W 11 ops z 30 ankietowanych gminnych ośrodkach pomocy społecznej wszyscy zatrudnieni pracownicy posiadają wykształcenie kierunkowe. W dalszych 4 ops ponad 80% zatrudnionych pracowników posiada wykształcenie kierunkowe, w kolejnych 8 ops wykształceniem takim legitymuje się ich ponad 60%. Jak widać, pracownicy ośrodków pomocy społecznej częściej niż pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie mogą wylegitymować się kierunkowym przygotowaniem zawodowym.

Tbl.76. Kierunkowość wykształcenia pracowników gmin

jednostka	% pracowników z wykształceniem kierunkowym	ilość jednostek
OPS	1-20 %	1
	20-40%	4
	40-60%	2
	60-80%	8
	80-99%	4
	100%	11

Pracownicy gmin rzadziej jednak swoje kierunkowe przygotowanie zawodowe zdobyli w systemie kształcenia o charakterze studiów wyższych. W 70% (21 z 30 ops) gminnych ośrodków pomocy społecznej nikt z personelu zatrudnionego w ośrodku pomocy nie posiada kierunkowego wykształcenia wyższego, w dalszych 4 ośrodkach 80% pracowników ma wykształcenie średnie, a w kolejnych 13% ośrodków wykształcenie średnie ma ponad 60% zatrudnionych pracowników.

Tbl.77. Pracownicy z wyższym wykształceniem kierunkowym - gminy

jednostka	% pracowników z wyższym wykształceniem kierunkowym	ilość jednostek
OPS	0%	21
	1-20%	4
	20-40%	4
	40-60%	1

Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie nie są zainteresowani specjalizacjami zawodowymi z zakresu pracy socjalnej. 70% jednostek powiatowych (11) nie zatrudnia pracownika, który ukończyłby taką specjalizację. W trzech powiatach pracował 1 pracownik ze specjalizacją, w dalszych dwóch powiatowych centrach pomocy rodzinie specjalizację z zakresu pomocy społecznej posiadało 2 pracowników. W powiatach grodzkich osób takich było znacznie więcej (16 i 65). Wynikający z przytoczonych liczb fakt braku zainteresowania wśród pracowników pcpwr takim rodzajem specjalizacji może być powodowany poziomem wykształcenia tych osób i specyfiką specjalizacji z zakresu pracy socjalnej. Pracownicy powiatów posiadający w dużej liczbie wykształcenie uniwersyteckie, zdobyte zapewne w ostatnich latach, nie są zainteresowani formą kształcenia, której założeniem w zasadzie jest przypomnienie wiedzy zdobytej przed laty.

Nie ma natomiast centrum, w którym ktoś z pracowników nie miałaby specjalizacji z organizacji pomocy społecznej, w 2 przypadkach osoba kierująca centrum nie

posiada takiej specjalizacji. W grupie pracowników uczestniczących w badaniu pcpR jeden, dwóch, trzech, a nawet czterech pracowników zdobyło ten rodzaj specjalizacji.

Tbl.78. Pracownicy ze specjalizacjami - powiaty

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej (l. jednostek)	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej (l. jednostek)
PCPR	0	11	-
	1	3	11
	2	2	2
	3	-	2
	4	-	1
MOPS	7	-	1
	16	1	1
	65	1	-

Podobnie kształtują się dane dotyczące zdobywania specjalizacji z zakresu pomocy społecznej przez pracowników gmin. W większości (22 gminy, 73,3% ankietowanych) gminnych ośrodków pomocy społecznej nie pracują osoby będące specjalistami pierwszego bądź drugiego stopnia w zakresie pracy socjalnej.

W 11 ośrodkach osoba nim kierująca nie posiada specjalizacji z organizacji pomocy społecznej.

Tbl.79. Pracownicy ze specjalizacjami - gminy

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej (l. jednostek)	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej (l. jednostek)
OPS	0	22	10
	1	3	17
	2	2	2
	3	2	-
	6	1	1

W większości, pracownicy, zarówno powiatów jak i gmin, nie są także zainteresowani podjęciem w najbliższej przyszłości żadnego typu specjalizacji.

Około 70% pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie nie planuje podjęcia żadnej specjalizacji – 75% z nich nie zamierza specjalizować się w zakresie organizacji pomocy społecznej i II stopnia z zakresu pracy socjalnej, 69% w zakresie I stopnia specjalizacji z pracy socjalnej, przy czym brak zainteresowania II stopniem specjalizacji jest uzasadniony brakiem specjalistów stopnia pierwszego, a brak zainteresowania organizacją pomocy społecznej można tłumaczyć posiadaniem tej specjalizacji przez szefów pcpR ujętych w tym zestawieniu.

Tbl.80. Zainteresowanie specjalizacjami - powiaty

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	organizacja pomocy społecznej (l. jednostek)	specjalizacja I stopnia z pomocy społ. (l. jednostek)	specjalizacja II stopnia z pomocy społ. (l. jednostek)
PCPR	0	12	11	12
	1	1	4	1

	2	3	-	2
	3	-	-	1
	4	-	1	-
MOPS	0	-	-	1
	1	1	-	-
	3	-	1	-
	8	1	-	-
	15	-	1	-
	23	-	-	1

Zainteresowanie specjalizacjami w gronie pracowników ośrodków pomocy społecznej, podobnie jak wśród zatrudnionych w pcpr, nie jest duże, chociaż wyższe niż w powiatach. Jednak 53,3% pracowników socjalnych gmin nie planuje specjalizować się na poziomie I stopnia w zakresie pomocy społecznej, 80% w zakresie II stopnia, a 70% nie jest zainteresowanych specjalizacją z organizacji pomocy społecznej. Pracownicy 14 ops chcieliby specjalizować się w zawodzie pracownika socjalnego (od 1 do 7 pracowników w jednostce). Pracownicy tylko 9 jednostek deklarowali zainteresowanie specjalizacją w organizowaniu pomocy społecznej chociaż w 10 z nich nie było pracownika, w tym w 11 osoby kierującej jednostką, która by była wyspecjalizowana w tym zakresie.

Tbl.81. Zainteresowanie specjalizacjami - gminy

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej (l. jednostek)	specjalizacja I stopnia z pomocy społ. (l. jednostek)	specjalizacja II stopnia z pomocy społ. (l. jednostek)
OPS	0	21	16	24
	1	8	5	3
	2	1	2	1
	3	-	5	1
	5	-	1	-
	7	-	1	-
	12	-	-	1

Próbując zbadać warunki pracy kadry pomocy społecznej Małopolski, pracownikom gminnych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zadano pytania o dostęp do fachowej literatury, Internetu, wyposażenie w sprzęt komputerowy potrzebny do codziennej pracy oraz o warunki lokalowe istotne ze względu na komfort pracy kadry jak i na kontakty z klientami. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie najczęściej pracują w pomieszczeniach zajmowanych przez 2 pracowników (66,6% z nich, 10 jednostek). Pracownicy miejskiego ośrodka pomocy rodzinie powiatu grodzkiego (jednego z dwóch ankietowanych, który udzielił odpowiedzi na to pytanie) pracują w trudniejszych warunkach lokalowych. Średnia osób pracujących w jednym pomieszczeniu wynosi 3,5.

Tbl.82. Warunki lokalowe - powiaty

jednostka	średnia ilość osób w pokoju	l. jednostek	%
PCPR	1,50	1	6,6%

	1,67	1	6,6%
	2,00	10	66,6%
	2,70	1	6,6%
	3,00	2	13,3%
MOPS	3,50	1	50,0%

W nieco trudniejszych warunkach, pod względem „zagęszczenia” pomieszczeń wykonują swoje obowiązki pracownicy socjalni gmin, 50% z nich pracuje w pokojach więcej niż 3 – osobowych, 46% w pokojach dwuosobowych.

Tbl.83. Warunki lokalowe - gminy

jednostka	średnia ilość osób w pokoju	I. jednostek	%
OPS	1,60	1	3,5%
	2,00	13	46,4%
	3,00	9	32,1%
	3,50	2	7,1%
	4,00	3	10,7%

Pracownicy socjalni gmin mają większe trudności z dostępem do sprzętu komputerowego. Średnia stopa komputeryzacji w ośrodkach pomocy społecznej (obliczona na podstawie stosunku liczby pracowników merytorycznych jednostki do ilości komputerów w ośrodku) wyniosła 0,4 w przypadku gmin, w odniesieniu do powiatów 0,8. W 6 z 13 pcpr (46%, 13 pcpr odpowiedziało na to pytanie) każdy pracownik posiada komputer do swojej dyspozycji. Podobnie w gminach – 46% ops zapewnia swoim pracownikom komputer do wyłącznego użytku. Jednak w pozostałych powiatach, w których pracownicy korzystają z komputerów zamiennie omawiane wskaźniki są wyższe niż w przypadku gmin, w których notuje się taką sytuację.

Tbl.84. Stopa komputeryzacji - powiaty

jednostka	stopa komputeryzacji	I. jednostek
PCPR	0,34	1
	0,50	2
	0,60	1
	0,63	1
	0,80	1
	0,87	1
	1,00	6
MOPS	0,74	1
	0,76	1

W miejskich ośrodkach pomocy społecznej powiatów grodzkich stopa komputeryzacji jest zbliżona do średniej stopy komputeryzacji w powiatach i wynosi 0,74 odnośnie jednego z mops, 0,76 w przypadku drugiego miejskiego ośrodka pomocy społecznej. Pomimo wyższej stopy komputeryzacji w powiatach, w przypadkach obydwu jednostek, i gminnych i powiatowych, dostęp do sprzętu komputerowego jest niewystarczający.

Tbl.85. Stopa komputeryzacji - gminy

jednostka	stopa komputeryzacji	I. jednostek
OPS	0,33	1
	0,40	1
	0,44	1
	0,45	1
	0,50	4
	0,60	1
	0,65	1
	0,67	1
	0,75	4
	0,80	1
	1,00	14

Ośrodki pomocy społecznej charakteryzują się nieco mniejszym niż jednostki powiatowe dostępem do Internetu, głównie w zakresie stałego z nim połączenia. Wszystkie ankietowane powiatowe centra pomocy rodzinie posiadają dostęp do sieci internetowej, w tym 14 z 16 posiada tzw. stałe łącze. Dostępu do Internetu nie posiada jeden z 30 ankietowanych ośrodków pomocy społecznej. Stałe łącze internetowe ma zainstalowane 17 ośrodków, 13 ankietowanych ops nie posiada stałego połączenia internetowego.

Tbl.86. Dostęp do Internetu - powiaty

jednostka	dostęp do Internetu	I. jednostek	%	stałe łącze I. jednostek	%
PCPR	nie	0	0,0%	2	12,5%
	tak	16	100,0%	14	87,5%
MOPS	nie	0	0,0%	0	0,0%
	tak	2	100,0%	2	100,0%

Tbl.87. Dostęp do Internetu - gminy

jednostka	dostęp do Internetu	I. jednostek	%	stałe łącze I. jednostek	%
OPS	nie	1	3,3%	13	43,3%
	tak	29	96,6%	17	56,6%

Gminne ośrodki pomocy społecznej prenumerują mniej fachowych czasopism niż powiatowe centra pomocy rodzinie. 1 pcpr i 4 ops nie prenumeruje czasopism fachowych w ogóle. Powiatowe centra pomocy rodzinie prenumerują najczęściej od 2 do 5 tytułów. Wśród gminnych ośrodków pomocy społecznej, które zakupiły omawiane prenumeraty 11 ops prenumeruje 3 tytuły, 8 ops prenumeruje 2 rodzaje czasopism fachowych, 5 ops prenumeruje 1 tytuł, pojedyncze ops – 4 i 5 tytułów.

Tbl.88. Prenumerowane czasopisma - powiaty

jednostka	liczba czasopism	I. jednostek	%
PCPR	0	1	6,2%

	2	6	37,5%
	3	3	18,7%
	4	3	18,7%
	5	3	18,7%
MOPS	4	1	100%
	22	1	100%

Tbl.89. Prenumerowane czasopisma - gminy

jednostka	liczba czasopism	I. jednostek	%
OPS	0	4	13,3%
	1	5	16,6%
	2	8	26,6%
	3	11	36,6%
	4	1	3,3%
	5	1	3,3%

POTRZEBY SZKOLENIOWE ZAWODOWE KADR POMOCY SPOŁECZNEJ

Na użytek niniejszego opracowania zapytaliśmy pracowników merytorycznych zatrudnionych na różnych stanowiskach w jednostkach pomocy społecznej (dyrektorzy jednostek, kadra kierownicza, pracownicy socjalni, konsultanci i inni) o tematy szkoleń, którymi byliby zainteresowani i które byłyby najbardziej przydatne w ich codziennej pracy, podnosząc jej jakość.

4 z badanych ośrodków pomocy społecznej nie wykazało potrzeb szkoleniowych swoich pracowników, w grupie powiatów nie było takiej jednostki.

Jako pierwszych o potrzeby szkoleniowe zapytano dyrektorów jednostek powiatowych. Dyrektorzy powiatowych centrów pomocy rodzinie z 13 jednostek byli najbardziej zainteresowani szkoleniami z zakresu prawa – zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej (30,8% wykazywało takie zainteresowanie), prawo pracy (30,8%), prawo prasowe (15,4%), zamówienia publiczne (7,7%). Następne, najczęściej zgłaszane potrzeby szkoleniowe dotyczyły informacji na temat możliwości pozyskania środków zewnętrznych na realizację zadań pomocy społecznej, w szczególności z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (53,8%). Pozostałe powtarzające się wybory dotyczyły kierowania zespołem – przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu pracowników (23,1%), zarządzanie zespołem ludzkim (15,4%), komunikacja i negocjacje (15,4%), zarządzanie (15,4%).

W pojedynczych przypadkach pojawia się zainteresowanie poradnictwem i terapią rodzin, tworzeniem programów usamodzielniania, szkoleniami dla kandydatów do

pełnienia funkcji rodziny zastępczej, oraz zasadami integracji środowiska lokalnego do rozwiązywania problemów społecznych.

Tbl. 90. Potrzeby szkoleniowe dyrektorów PCPR – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
opracowywanie powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych	1	7,7
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej/ interpretacja	4	30,8
przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu	3	23,1
zarządzanie zespołem ludzkim	2	15,4
poradnictwo i terapia rodzin	1	7,7
integracja i aktywizacja środowiska lokalnego do rozwiązywania problemów społecznych	1	7,7
komunikacja i negocjacje/klient trudny	2	15,4
kontakt z mediami i prawo prasowe	2	15,4
prawo pracy	4	30,8
wykorzystanie/zdobywanie środków pozabudżetowych UE/PFRON	7	53,8
zamówienia publiczne	1	7,7
szkolenie kandydatów do prowadzenia opieki zastępczej	1	7,7
tworzenie i realizacja programów usamodzielniania	1	7,7
zarządzanie	2	15,4
Ogółem	32	246,2

Tbl.91. Potrzeby szkoleniowe dyrektorów MOPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
kursy językowe	1	50,0
europejskie systemy organizacji pomocy społecznej jako źródło innowacji i standardów jakości pracy	1	50,0
zarządzanie zespołem ludzkim	2	100,0
komunikacja i negocjacje/klient trudny	1	50,0
zarządzanie	2	100,0
Ogółem	7	350,0

Dyrektorzy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich nie byli zainteresowani szkoleniami dotyczącymi przepisów prawa, jak dyrektorzy pcp. Wśród potrzeb szkoleniowych wymieniali zarządzanie, kursy językowe, rozwiązania w zakresie pomocy społecznej funkcjonujące w innych krajach Europy.

O potrzeby szkoleniowe związane z wykonywaną pracą zapytaliśmy także pracowników zajmujących stanowiska kierownicze w powiatowych centrach pomocy rodzinie i miejskich ośrodkach pomocy społecznej powiatów grodzkich, do kategorii tej zaliczając kierowników, zastępców kierowników, kierowników działów, kierowników sekcji.

Kadra kierownicza pcp (7 powiatów określiło potrzeby szkoleniowe na takich stanowiskach), podobnie jak dyrektorzy tych jednostek, jest najbardziej zainteresowana szkoleniami dotyczącymi zagadnień prawnych – rachunkowość bankowa, zamówienia publiczne, zmiany przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie pomocy społecznej. Inne, pojedyncze wskazania dotyczyły szeroko

rozumianego zarządzania personelem (konflikty, motywowanie, radzenie sobie ze stresem) oraz obsługi systemu informatycznego POMOST, zarządzania projektami, stosowania kontraktu socjalnego, organizowania poradnictwa, pozyskiwania środków pozabudżetowych na realizację zadań.

Tbl.92. Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej PCPR – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
pomost	1	14,3
wykorzystanie/zdobywanie środków pozabudżetowych PFRON/UE	1	14,3
rachunkowość bankowa	1	14,3
zamówienia publiczne	2	28,6
zarządzanie projektami/opracowanie projektów	1	14,3
rozwiązywanie konfliktów/radzenie sobie ze stresem	1	14,3
radzenie sobie ze stresem rozwijanie motywacji pracowników/narzędzia motywowania i oceniania	1	14,3
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej	2	28,6
kontrakt socjalny	1	14,3
komunikacja i negocjacje/klient trudny	2	28,6
poradnictwo i terapia rodzin	1	14,3
Ogółem	14	200,0

Tematy najpotrzebniejszych szkoleń, zgłaszane przez kadrę kierowniczą ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich były zbliżone do potrzeb szkoleniowych osób pełniących te funkcje w pcpr – zagadnienia prawne, zarządzanie personelem. Pojawiło się też wskazanie (tak jak w grupie dyrektorów mops) na kursy językowe. Kadra kierownicza obydwu MOPS dostrzegła także potrzebę wdrażania podejścia sieciowego w organizowaniu działań pomocowych.

Tbl.93. Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej MOPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
zamówienia publiczne	1	50,0
rozwiązywanie konfliktów/radzenie sobie ze stresem	1	50,0
rozwijanie motywacji pracowników/narzędzia motywowania i oceniania	1	50,0
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej	1	50,0
szkolenia spec. z zakresu pracy socjalne	1	50,0
podejście sieciowe w organizowaniu działań pomocowych	2	100,0
kursy językowe	1	50,0
Ogółem	8	400,0

Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie dotyczyły (podobnie jak na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych) głównie regulacji prawnych. Na potrzebę szkoleń dla pracowników socjalnych pcpr o zmianach w przepisach pomocy społecznej wskazało 57,1%

jednostek. Widziano także potrzebę szkolenia pracowników socjalnych w zakresie zlecania zadań z pomocy społecznej, standardów pełnienia nadzoru nad środowiskowymi domami samopomocy i domami pomocy społecznej, kodeksu postępowania administracyjnego. Pracownicy socjalni pcpwr są także zainteresowani pozyskiwaniem środków na realizację zadań (UE, PFRON) oraz tworzeniem programów usamodzielniania.

Pracownicy socjalni powiatów grodzkich nie są natomiast, jak ich koledzy z pcpwr zainteresowani pogłębianiem swojej wiedzy o regulacjach prawnych, wykorzystując do tego celu zorganizowane formy szkoleń (prócz jednego wskazania na szkolenie w zakresie zlecania zadań). Pracownicy socjalni MOPS byłiby natomiast zainteresowani udziałem w szkoleniach doskonalących ich umiejętności w zakresie organizowania zatrudnienia socjalnego, pracy z ofiarami przemocy, organizowania poradnictwa i terapii, tworzenia programów usamodzielniania, pracą ze społecznością lokalną czyli obszarami nakierowanymi na bezpośrednią pracę z klientem w konkretnych grupach problemowych.

Tbl.94. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych PCPR – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
pierwsza pomoc	1	7,1
tworzenie programów osłonowych	1	7,1
praca socjalna/metody i techniki	2	14,3
szkolenia dla uchodźców	1	7,1
praca z ofiarami przemocy w rodzinie	2	14,3
radzenie sobie ze własnymi emocjami/stresem	2	14,3
tworzenie i realizacja programów usamodzielniania	3	21,4
likwidacja barier funkcjonalnych dla niepełnosprawnych	1	7,1
zlecanie zadań z zakresu pomocy społecznej	1	7,1
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej	8	57,1
standardy pełnienia nadzoru nad ŚDS i DPS	1	7,1
tworzenie systemu opieki nad dzieckiem i rodziną	1	7,1
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1	7,1
komunikacja i negocjacje/klient trudny	4	28,6
poradnictwo i terapia rodzin	5	35,7
pozyskiwanie środków pozabudżetowych UE/PFRON	3	21,4
Ogółem	37	264,3

Tbl.95. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych MOPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
SI Pomost	1	50,0
zatrudnienie socjalne - założenie i organizacja	2	100,0
polityka socjalna w UE	1	50,0
tworzenie i koordynacja systemu pracy socjalnej ze społecznością lokalną	1	50,0
kontrakt socjalny	1	50,0
praca socjalna/metody i techniki	1	50,0
prac z ofiarami przemocy w rodzinie	2	100,0
radzenie sobie z własnymi emocjami/stresem	1	50,0
tworzenie i realizacja programów usamodzielniania	1	50,0
zlecanie zadań z zakresu pomocy społecznej	1	50,0
komunikacja i negocjacje/klient trudny	1	50,0
poradnictwo i terapia rodzin	2	100,0
Ogółem	15	750,0

7 jednostek powiatowych (5 pcpr, 2 mops) określiło potrzeby szkoleniowe dla zatrudnionych w nich specjalistów pracy z rodziną (starsi specjaliści i specjaliści pracy z rodziną). Potrzeby te były zbliżone do tych określonych przez pracowników socjalnych (z wyjątkiem przepisów prawnych) i dotyczyły w przypadku powiatowych centrów: poradnictwa i terapii rodzin (3 z 5 jednostek wskazywało na taką potrzebę szkoleniową), tworzenia i realizacji programów usamodzielniania (3), tworzenia programów osłonowych wynikających z rozeznaczonych potrzeb, szkolenia kandydatów do prowadzenia opieki zastępczej, działalności merytorycznej warsztatów terapii zajęciowej, w jednym przypadku wskazanie dotyczyło zmian przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej. W przypadku ośrodków powiatów grodzkich potrzeby szkoleniowe specjalistów pracy z rodziną dotyczyły: poradnictwa i terapii rodzin (2), pracy z ofiarami przemocy w rodzinie (2), tworzenia systemu opieki nad dzieckiem i rodziną (1), metod i technik pracy socjalnej (1), polityki socjalnej UE (1), przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i zmian prawa w zakresie pomocy społecznej (po 1).

Niektóre powiaty określiły także potrzeby szkoleniowe na nielicznych stanowiskach głównych specjalistów (potrzeby takie zgłosiły 2 pcpr i 1 mops) oraz tematy szkoleń, którymi zainteresowani są konsultanci (potrzeby szkoleniowe pracowników tych stanowisk określiły 4 pcpr i 1 mops). Tematy szkoleń, którymi są zainteresowani ci pracownicy określają poniższe tabele.

Tbl.96. Potrzeby szkoleniowe głównych specjalistów PCPR – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
pomoc publiczna dla przedsiębiorców	1	50,0
metodologia tworzenia projektów/ zarządzanie projektami	1	50,0
zmiany w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	1	50,0
pozyskiwanie/wykorzystanie środków pozabudżetowych UE/PFRON	1	50,0
Ogółem	4	200,0

Tbl.97. Potrzeby szkoleniowe głównych specjalistów MOPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
prawo zamówień publicznych	1	100,0
rozwiązywanie konfliktów/ radzenie sobie ze stresem	1	100,0
pomoc w adaptacji na rynku pracy osób uzależnionych	1	100,0
metodologia tworzenia projektów/zarządzanie projektami	1	100,0
Ogółem	4	200,0

Tbl.98. Potrzeby szkoleniowe konsultantów PCPR – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
tworzenie programów osłonowych dla niepełnosprawnych	1	25,0
rehabilitacja społeczna niepełnosprawnych	1	25,0
praca socjalna/metodologia	1	25,0
pozyskiwanie środków pozabudżetowych	2	50,0
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy	2	50,0

społecznej		
praca z ofiarami przemocy w rodzinie	2	50,0
psychoterapia	1	25,0
Ogółem	10	250,0

Tbl.99. Potrzeby szkoleniowe konsultantów MOPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
komunikacja i negocjacje/klient trudny	1	100,0
tworzenie systemu wsparcia środowiskowego	1	100,0
praca zespołowa w zespołach interdyscyplinarnych	1	100,0
Ogółem	3	300,0

Mimo iż powiatowe centra pomocy rodzinie wskazywały wśród trudności z realizacją zadań brak przygotowania pracowników do tworzenia lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, budowania i zarządzania projektami, pracownicy tych jednostek w ograniczony sposób wykazali potrzeby szkolenia się w tym zakresie. Wskazanie na potrzebę doskonalenia umiejętności w zakresie tworzenia i realizacji powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych pojawiło się tylko raz, w grupie dyrektorów powiatowych centrów pomocy rodzinie. Zainteresowanie pracą metodą projektu (tworzenie projektów i zarządzanie nimi) pojawiało się w pojedynczych przypadkach w grupach pracowników oraz kadry kierowniczej i dyrektorskiej, częściej w kontekście budowania programów usamodzielniania.

Tbl.100. PCPR - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	ilość jednostek	% jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	16	100,0
Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego w Krk.	1	6,3
Małopolski Urząd Wojewódzki	5	31,3
Mazowieckie Centrum Szkoleniowe	1	6,3
Ośrodki Adopcyjno - Opiekuńcze	3	18,8
Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna	1	6,3
Centrum Kształcenia i Rehabilitacji w Konstancinie	2	12,5
Regionalna Izba Obrachunkowa	1	6,3
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	5	31,3
PFRON	1	6,3
Wojewódzka Rada d/s Niepełnosprawnych	1	6,3
Fundacja Plus	1	6,3
KRAFOS	2	12,5
Szkoła Administracji Samorządowej	1	6,3
Ogółem	41	256,3

Zapytaliśmy także pracowników pomocy społecznej powiatu o rodzaje instytucji szkoleniowych, z usług których najczęściej korzystają. Jednostką, której oferty szkoleniowe najczęściej wybierają powiatowe centra pomocy rodzinie zdecydowanie okazał się Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie – wymieniał go każdy z ankietowanych powiatów. Następnie wskazywano na Małopolski Urząd Wojewódzki i Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie MISTIA (po 31,3% wskazań), rzadziej

wymieniano ośrodki adopcyjno – opiekuńcze (18,8%), Centrum Kształcenia i Rehabilitacji w Konstancinie i Krakowskie Forum Organizacji Społecznych.

Także miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich wskazały w pierwszej kolejności na Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, jako tę jednostkę, w szkoleniach której najczęściej biorą udział ich pracownicy.

Tbl.101. MOPS - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	ilość jednostek	% jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	2	100,0
I Consulting	1	50,0
TAXUS	1	50,0
Forum - Stowarzyszenie Samorządowych OPS	1	50,0
Prymus - Instytut Przedsiębiorczości	1	50,0
Ogółem	6	300,0

W zasadzie charakterystyka potrzeb szkoleniowych pracowników gminnych ośrodków pomocy społecznej województwa układa się w dużym stopniu podobnie jak w powiatach.

I tak, kierownicy 5 gminnych ośrodków pomocy społecznej nie określili swoich potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego, bądź uznali, że takich potrzeb nie posiadają. W grupie 25 pozostałych ośrodków pomocy społecznej kierownicy zdecydowanie najbardziej zainteresowani są zmianami przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej – 60% jednostek wskazało taki temat szkoleń jako najpotrzebniejszy kierownikom. Kierownicy ops chcieliby także uczestniczyć w szkoleniach dotyczących przepisów spoza pomocy społecznej czyli regulacji prawnych w zakresie świadczeń rodzinnych (5 ops), Kodeksu Postępowania Administracyjnego (4 ops wymieniło taki temat szkolenia), kierowania do domów pomocy społecznej (2 ops), prawa pracy (6 ops) i prawa zamówień publicznych (1 ops). W 4 z 25 ankietowanych ośrodków identyfikowana jest potrzeba doskonalenia warsztatu opracowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych, w 2 tworzenia programów celowych.¹⁵

Tbl.102. Potrzeby szkoleniowe kierowników OPS – zakres tematyczny

Instytucja szkoląca	ilość jednostek	% jednostek
Kodeks Postępowania Administracyjnego	4	16,0
zatrudnienie i aktywizacja bezrobotnych	1	4,0
kierowanie do DPS	2	8,0
świadczenia rodzinne - regulacje prawne	5	20,0
tworzenie programów osłonowych	2	8,0
szkolenia specjalistyczne z zakresu pracy socjalnej	1	4,0
tworzenie systemu opieki na dzieckiem i rodziną	3	12,0
opracowywanie strategii rozwiązywania problemów społ.	4	16,0
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej	15	60,0
integracja i aktywizacja środowiska do rozwiązywania społecznych problemów	1	4,0
prawo pracy	6	24,0
Wykorzystanie/ zdobywanie środków pozabudżetowych	3	12,0

¹⁵ Tylko 4 z 30 ankietowanych gmin opracowało gminną strategię rozwiązywania problemów społecznych, 5 z 30 realizuje programy celowe, 8 planuje ich wdrażanie.

UE/PFRON		
zamówienia publiczne	1	4,0
zarządzanie	4	16,0
Ogółem	52	208,0

Podnoszenia własnych kwalifikacji zawodowych nie przewidują pracownicy socjalni 4 z 30 ankietowanych ośrodków. W grupie pracowników socjalnych pozostałych ośrodków dominowały potrzeby szkoleniowe z zakresu tematyki prawnej na równi z potrzebami doskonalenia umiejętności pracy metodą kontraktu socjalnego. Na potrzebę kształcenia w zakresie tworzenia i realizacji kontraktu socjalnego wskazywali pracownicy socjalni 12 z 26 badanych gmin (46,2%). Zainteresowanie tematyką prawną wskazało 10 ops (38,5%) w zakresie zmian w przepisach o pomocy społecznej, 1 ośrodek w zakresie kodeksu postępowania administracyjnego, 1 w zakresie stosowania przepisów o świadczeniach rodzinnych, 1 w zakresie przepisów związanych z kierowaniem do domów pomocy społecznej. Pracownicy socjalni 5 gmin byli zainteresowani zdobywaniem kwalifikacji związanych z poradnictwem i terapią rodzin. Tylko 3 ośrodki pomocy społecznej widzą potrzebę kształcenia pracowników socjalnych w zakresie diagnozowania lokalnych problemów i budowania strategii pomocowej, jeszcze mniej w zakresie tworzenia programów celowych czy systemu opieki nad dzieckiem i rodziną. W pojedynczych przypadkach pracownicy socjalni gmin wykazują zainteresowanie podnoszeniem wiedzy o pracy z konkretnymi grupami problemowymi – osobami psychicznie chorymi, ofiarami przemocy w rodzinie, osobami bezrobotnymi, uzależnionymi.

Tbl.103. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych OPS – zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
zatrudnienie i aktywizacja bezrobotnych	1	3,8
świadczeni rodzinne - regulacje prawne	1	3,8
kierowanie osób do DPS	1	3,8
narkomania - diagnoza, skuteczna pomoc	1	3,8
praca z klientem chorym psychicznie	2	7,7
praca z klientem trudnym	5	19,2
diagnoza potrzeb/strategia	3	11,5
kontrakt socjalny	12	46,2
tworzenie programów osłonowych	1	3,8
praca socjalna/metody i techniki	4	15,4
szkolenia dla uchodźców	1	3,8
praca z ofiarami przemocy w rodzinie	3	11,5
radzenie sobie z własnymi emocjami/stresem	2	7,7
zmiany przepisów prawnych w zakresie pomocy społecznej	10	38,5
tworzenie systemu opieki nad dzieckiem i rodziną	1	3,8
kodeks postępowania administracyjnego	1	3,8
poradnictwo i terapia rodzin	5	19,2
Ogółem	54	207,7

Pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze zainteresowani byli kursami na temat opieki nad osobami obłożnie chorymi i osobami w podeszłym wieku.

Tbl.104. Potrzeby szkoleniowe pracowników wykonujący usługi opiekuńcze w OPS - zakres tematyczny

temat	ilość jednostek	% jednostek
praca z niepełnosprawnymi	1	12,5
praca z obłożnie chorymi	5	62,5
opieka nad osoba starsza	4	50,0
praca z osobami psych chorymi	2	25,0
zarządzanie projektami/opracowanie projektów	1	12,5
Ogółem	13	162,5

Pracownicy powiatów i gmin, we wszystkich grupach stanowisk stosunkowo często wskazywali także na potrzebę informacji o tym jak radzić sobie ze stresem i trudnymi klientami.

Do instytucji zajmujących się szkoleniem kadr, z usług których najczęściej korzystają małopolskie ośrodki pomocy społecznej należy w pierwszej kolejności (podobnie jak w przypadku powiatowych centrów pomocy rodzinie) Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, wymieniała go większość ankietowanych ośrodków – blisko 90%.

Tbl.105. OPS - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	ilość jednostek	% jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	25	86,2
Małopolski Urząd Wojewódzki	4	13,8
Mazowieckie Centrum Szkoleniowe	4	13,8
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	20	68,9%
Centrum Szkolenia Służb Społecznych Warszawa	1	3,4
EURODIRECT	2	6,9
pcpr/powiat	10	34,5
ComputerLand	1	3,4
Samorządowe Kolegium Odwoławcze	1	3,4
Ogółem	68	234,5

Kolejną, równie często wskazywaną jednostką szkolącą gminy jest Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA. Na korzystanie z usług MISTIA wskazało blisko 70% ośrodków. Jako trzecie, w kolejności źródło szkoleń wskazano powiat, 10 ośrodków (34,5%) korzysta z ofert szkoleniowej właściwego terytorialnie powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Źródłem podnoszenia kwalifikacji kadr pomocy społecznej z gmin może być kształcenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu (j.w.), obowiązek prowadzenia którego nakłada na powiaty Ustawa o pomocy społecznej. Jednak tylko 9 z 16 ankietowanych pcpr prowadzi takie szkolenia. Miejskie ośrodki nie wykazały szkoleń prowadzonych dla jednostek organizacyjnych ze swojego terenu. W 2004 roku w szkoleniach organizowanych przez pcpr łącznie udział wzięło 378 pracowników, co oznacza, że na jeden pcpr przypadło średnio 42 przeszkolonych pracowników. Jednak aktywność powiatów w organizowaniu szkoleń jest różna – od 8 do 120 uczestników w ciągu roku.

Tbl.106. Liczba uczestników szkoleń pcpr

ilość uczestników	liczba PCPR
0	7
8	1
10	1
20	1
36	1
44	2
60	1
80	1
120	1

Jeden z powiatów wykazał przeszkolenie 8 osób w roku 2004, kilka innych od 10 do 44 osób, jeden z powiatów przeszkolił 60 pracowników, w szkoleniach organizowanych przez dwa inne pcpr udział wzięło 80 i 120 pracowników pomocy społecznej z terenu powiatu.

Szkolenia organizowane przez powiat najczęściej związane były tematycznie z zagadnieniami z zakresu metodologii pracy socjalnej i regulacjami prawnymi oraz pozyskiwaniem środków na zadania pomocy społecznej z funduszy strukturalnych.

Tbl.107. Tematyka szkoleń organizowanych przez pcpr

temat	ilość jednostek	% jednostek
metodologia pracy socjalnej	6	66,7
regulacje prawne	6	66,7
fundusze UE	4	44,4
współpraca z organizacjami pozarządowymi	1	11,1
Ogółem	17	188,9

Także pracownikom gminnych ośrodków pomocy społecznej zadano pytanie o korzystanie ze szkolenia i doskonalenia zawodowego organizowanego przez powiat oraz doradztwa metodycznego świadczonego przez pcpr. Połowa z zapytanych o tę kwestię gmin nie korzysta z form szkoleniowych (46,6%) ani też z doradztwa (50,0%) prowadzonego przez powiat, najczęściej z braku takiej oferty.

Tbl.108. Korzystanie ze szkoleń i doradztwa powiatu

jednostka	korzystanie gmin ze szkoleń pcpr	liczba jednostek	%	korzystanie gmin z doradztwa pcpr	liczba jednostek	%
OPS	nie	14	46,6%	nie	15	50,0%
	tak	16	53,3%	tak	15	50,0%

Co do problemów z podnoszeniem kwalifikacji, pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zgodnie przyznają, iż podstawową barierą w korzystaniu ze szkoleń zawodowych są ich zbyt duże koszty. Na to graniczenie wskazało 12 z 16 powiatów i 21 z 30 ankietowanych gmin. 8 ośrodków pomocy społecznej skarżyło się dodatkowo na komercyjne ceny specjalizacji z zakresu pracy socjalnej, zbyt wysokie w stosunku do zarobków pracowników socjalnych, którzy często opłacają je sami (pracodawca często nie

partycypuje w tych kosztach, zresztą przy w/w uwagach o braku środków na szkolenia pracowników często jest to zapewne niemożliwe). Jest to zapewne pewnym uzasadnieniem do wykazanego powyżej braku zainteresowania specjalizacjami zawodowymi – w gminach, z 30 jednostek w połowie nie było pracowników zainteresowanych podjęciem I stopnia specjalizacji z pomocy społecznej.

Drugą barierą, co częstości występowania, w doskonaleniu zawodowym pracowników pomocy społecznej Małopolski jest (pojawiające się już wcześniej przy wskazywaniu trudności z realizacją programów celowych i lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych) zbyt duże obciążenie pracowników obowiązkami. Zbyt dużo obowiązków uniemożliwia często opuszczenie stanowiska pracy by skorzystać ze szkolenia czy kursu bez szkody dla realizowanych zadań.

Wskazywano także, i gminy i powiaty, na problemy z dojazdem do ośrodków szkoleniowych zlokalizowanych w dużych odległościach od miejsca pracy, najczęściej w Krakowie. Pojawiły się także pojedyncze uwagi o zbyt szczupłej, nieatrakcyjnej ofercie szkoleń.

NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY UTRUDNIAJĄCE REALIZACJĘ ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Za sprawę najbardziej utrudniającą realizację zadań pomocy społecznej ankietowani pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie zdecydowanie uznali zbyt małą liczbę pracowników w stosunku do realizowanych zadań (50% pcpr, 8 jednostek uznało ten problem za najdotkliwszy) następnie, częste zmiany przepisów o pomocy społecznej (3 z 16 pcpr postawiło tę trudność na pierwszym miejscu) oraz biurokratyzację pracy (2 pcpr uznało tę okoliczność za podstawową trudność).

Pracownicy ops, jako najważniejszą barierę utrudniającą realizację zadań pomocy społecznej uznali zbyt małe środki na świadczenia (50%, 13 ośrodków uznało ten problem za najistotniejszy) oraz, podobnie jak pcpr, zbyt małą ilość zatrudnionych pracowników (15,4%, 4 ops postawiły ten problem na pierwszym miejscu), a także biurokratyzację pracy oraz częstą zmianę przepisów o pomocy społecznej (po 3 ops). Pracownicy gmin czują się też czasami niedoceniani. W 2 ankietowanych ośrodkach postawiono na pierwszym miejscu, jako kluczową barierę w wykonywaniu codziennej pracy, „niski prestiż zawodu”. W powiatach nikt nie postawił tego problemu na miejscu pierwszym.

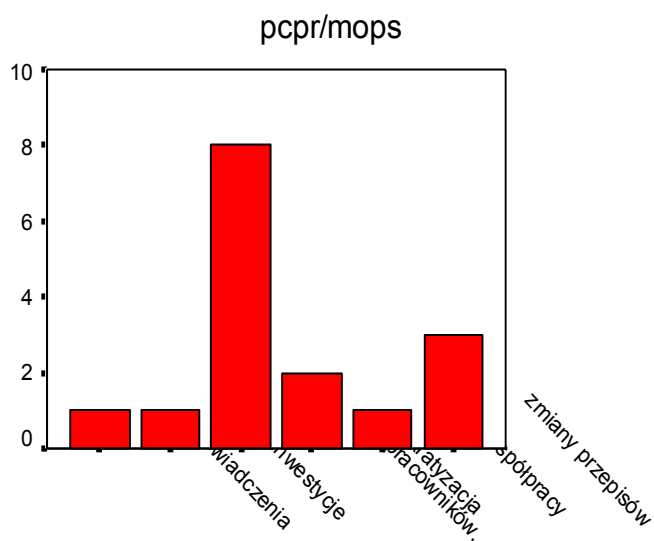
Tbl.109. Najważniejsze problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej (wg stopnia ważności)

jednostka	PROBLEM	ilość odpowiedzi	%
PCPR/MOPS	zbyt małe środki na świadczenia	1	6,3
	zbyt małe środki na inwestycje	1	6,3
	za mało pracowników, za dużo zadań	8	50,0
	biurokratyzacja pracy	2	12,5

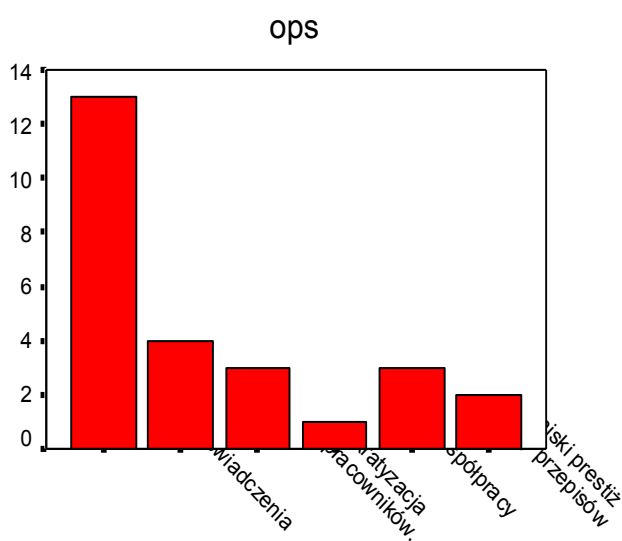
	brak współpracy różnych instytucji	1	6,3
	częste zmiany przepisów	3	18,8
	Ogółem	16	100,0
OPS	zbyt małe środki na świadczenia	13	50,0
	za mało pracowników, za dużo zadań	4	15,4
	biurokratyzacja pracy	3	11,5
	brak współpracy różnych instytucji	1	3,8
	częste zmiany przepisów	3	11,5
	niski prestiż zawodu	2	7,7
	Ogółem	26	100,0

Analizując rozkład częstości odpowiedzi na to pytanie bez szeregowania ważności problemów widać, iż w gminach czują się niedocenianymi pracownicy 7 jednostek, w powiatach dwóch jednostek. Analizując rozkład częstości odpowiedzi na to pytanie widać ponadto, iż do najczęściej wskazywanych, zarówno przez gminy, jak i powiaty, barier należały częste zmiany przepisów (78% powiatów /14/ wskazywało na to ograniczenie; 73% /22/ gmin – najliczniejsza grupa wyborów). Obok barier wymienionych powyżej, bardzo często wskazywano „brak współpracy różnych instytucji” – wskazała na niego ponad połowa ankietowanych pcp (55,6%, 10 jednostek) i 43,3% - 13 gminnych ośrodków pomocy społecznej. Wśród nierzadko wymienianych problemów pojawił się brak przepisów wykonawczych, kolizje przepisów, „postawy klientów”, a także zbyt mała powierzchnia lokali biurowych. Szczegółowo sytuację tę charakteryzują poniższe zestawienia.

Najważniejszy problem utrudniający pracę

Najważniejszy problem utrudniający pracę

Tbl.110. PCPR/MOPS - Najważniejsze problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej (bez szeregowania ich ważności)

PROBLEM	ilość jednostek	% jednostek
zbyt małe środki na świadczenia	8	44,4
zbyt małe środki na inwestycje	5	27,8
zbyt mało pracowników, za dużo zadań	12	66,7
biurokratyzacja działań	11	61,1
za małe środki na wynagrodzenia	11	61,1
brak współpracy różnych instytucji	10	55,6

trudności w podnoszeniu kwalifikacji	1	5,6
zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	3	16,7
braki w zakresie informatyzacji	1	5,6
brak przepisów wykonawczych	4	22,2
częste zmiany przepisów	14	77,8
kolizje przepisów	4	22,2
postawy klientów	3	16,7
niski prestiż zawodu	2	11,1
Ogółem	89	494,4

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.111.OPS - Najważniejsze problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej (bez szeregowania ich ważności)

PROBLEM	ilość jednostek	% jednostek
zbyt małe środki na świadczenia	19	63,3
zbyt małe środki na inwestycje	6	20,0
zbyt mało pracowników, za dużo zadań	20	66,7
biurokratyzacja działań	19	63,3
za małe środki na wynagrodzenia	13	43,3
brak współpracy różnych instytucji	13	43,3
zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	4	13,3
braki w zakresie informatyzacji	1	3,3
brak przepisów wykonawczych	6	20,0
częste zmiany przepisów	22	73,3
kolizje przepisów	7	23,3
postawy klientów	10	33,3
niski prestiż zawodu	7	23,3
Ogółem	147	490,0

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

IV.ZAŁĄCZNIK

KWESTIONARIUSZE ANKIET